

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

MEDZINÁRODNOPRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ
V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Bakalárska práca

c49256e4-484c-4cb0-bc1b-db3ab3ab6910

Študijný program: Právo

Študijný odbor: 6835 Právo

Pracovisko: Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie

Vedúci bakalárskej práce: JUDr. Miloš Levrinc, PhD.

Banská Bystrica, 2016

Roman Móric

ABSTRAKT

MÓRIC, Roman: *Medzinárodnoprávna zodpovednosť v medzinárodnom práve*. [Bakalárska práca]. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Právnická fakulta; Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie. Vedúci práce: JUDr. Miloš Levric, PhD. Stupeň kvalifikácie: Bakalár [v skratke „Bc.“]. Banská Bystrica, 2016, (47)

Zámerom práce je rozobrať problematiku medzinárodnoprávnej zodpovednosti. Autor sa bude venovať inštitútu medzinárodnoprávnej zodpovednosti v systéme medzinárodného práva, jeho vývoju, ustáleniu a rozboru jednotlivých druhov medzinárodnoprávnej zodpovednosti. Práca sa v jadre zaoberá, okolnostiam vylučujúcim protiprávnosť, vznikom medzinárodnej zodpovednosti a sankciám za porušenie medzinárodných záväzkov. Práca je štruktúrovaná z hľadiska jednotlivých subjektov nesúcich zodpovednosť v medzinárodnom práve. Pomocou analýzy dostupnej literatúry autor zabezpečí náhľad do zodpovednosti subjektov medzinárodného práva. Pretože daná téma je celkom dosť rozsiahla, práca opisuje základné pojmy tejto problematiky.

Kľúčové slová: zodpovednosť, medzinárodné právo, sankcie, subjekt, protiprávne konanie, štát, Bezpečnostná rada OSN, Rímsky štatút, Medzinárodný trestný súd.

ABSTRACT

MÓRIC, Roman: International Legal Responsibility in International Law [Bachelor thesis]. Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Law. Department of International and European Law. Supervisor: JUDr. Miloš Levrinc, PhD. Level of qualification: Bachelor [in short „Bc.“]. Banská Bystrica, 2016, (47)

The aim of this work is analyze an issues of international legal responsibility. Author will be focus on institute of international legal responsibility in the system of international law, his evolvment, fixation and analysation of particular kinds in international legal responsibility. The core of this work is focus on circumstances precluding wrongfulness, creation international responsibility and sanctions for breaching international obligations. The work is structured from the point of particular subjects carrying responsibility in international law. With the aid of analysation of available literature author ensuring the view into responsibilty of each subjects in accordance with international law. Because the topic is quite broad, the work describe the main terms of this issue.

Key words: responsibility, international law, sanctions, subject, wrongful act, state, United Nations Security Council, Rome Statute, The International Criminal Court.

Obsah

Úvod	str.5
1 Inštitút medzinárodnoprávnej zodpovednosti	str.6
1.1 Vývoj a kodifikácia medzinárodnoprávnej zodpovednosti	str.6
1.2 Medzinárodnoprávna zodpovednosť v súčasnosti	str.9
1.3 Druhy medzinárodnoprávnej zodpovednosti	str.12
2 Protiprávne správanie štátov ako základ medzinárodnej zodpovednosti a sankcie	str.15
2.1 Štát ako subjekt medzinárodnoprávnej zodpovednosti	str.15
2.2 Subjektívny prvok zodpovednosti	str.16
2.2.1 Zodpovednosť štátu za konanie štátnych orgánov, jednotlivcov a orgánov povstaleckého hnutia	str.17
2.3 Objektívny prvok zodpovednosti	str.22
2.4 Okolnosti vylučujúce protiprávnosť správania sa štátu	str.23
2.5 Sankcie v medzinárodnom práve	str.30
3 Medzinárodnoprávna zodpovednosť jednotlivca	str.34
3.1 Individuálna trestná zodpovednosť	str.35
3.2 Medzinárodný trestný súd	str.37
3.2.1 Procesnoprávne ustanovenia Štatútu MTS a OSN	str.38
3.2.2 Spôsoby zahájenia konania pred MTS	str.40
4 Medzinárodnoprávna zodpovednosť medzinárodných organizácií	str.41
Záver	str.45
Použitá literatúra	str.46

Úvod

Svetové vojny z prvej polovice 20. storočia dali akýsi impulz medzinárodnému spoločenstvu k tomu, aby sa začalo venovať zodpovednosti za spáchanie aktov smerujúcich proti medzinárodnému právu. Začal sa vyvíjať inštitút zodpovednosti, ktorý by z časti odvrátil záujem k páchaniu takýchto činov. Takisto vznikla potreba vytvorenia nadštátnej inštitúcie, ktorá by bola schopná regulovať mier a bezpečnosť vo svete. Tejto role sa ujala Organizácia spojených národov. Inštitútom vývoja medzinárodnoprávnej zodpovednosti až po jej kodifikáciu, sa bude práca zaoberať v prvej kapitole.

V súčasnosti, kedy silné štáty sa snažia rozširovať svoje sféry vplyvu na úkor slabších štátov, je potrebné sa podrobne venovať zodpovednosti a následkom spájaným s ich agresívnym či protiprávnym správaním. Z tohto hľadiska je dôležité sústrediť sa na inštitút zodpovednosti, ako nástroja upravujúceho túto problematiku. Na základe toho sa druhá kapitola, hlavne venuje štátu ako subjektu, s ktorým sa v medzinárodnom práve stretneme najčastejšie. Druhá kapitola sa predovšetkým zameriava na štátnu subjektivitu, pripísateľnosť správania, prípadom kedy štát za svoje protiprávne konanie nezodpovedá a následkom uplatňovaným formou sankcií za medzinárodné protiprávne správanie. Analýzou dostupnej literatúry sú v práci uvedené základné pojmy danej problematiky, pretože téma je veľmi rozsiahla.

Keďže z hľadiska medzinárodnoprávnej zodpovednosti, medzinárodné právo pozná tri subjekty, v práci sú spomenuté všetky tieto subjekty. Problematika zodpovednosti je veľmi dôležitá, preto bolo potrebné zaoberať sa ňou z hľadiska všetkých subjektov. V podstate jednotlivé kapitoly sú štruktúrované podľa týchto subjektov. V tretej kapitole je rozobratá zodpovednosť jednotlivca za zločiny podľa medzinárodného práva. Pri rozbere individuálnej zodpovednosti je upravený aj Medzinárodný trestný súd ako orgán vykonávajúci jurisdikciu nad osobami, ktoré spáchali zločiny podľa medzinárodného práva. Jednotlivé zločiny sú upravené v zmysle Rímskeho štatútu.

Inštitút zodpovednosti sa vzťahuje aj na medzinárodné organizácie. Svoje miesto v práci majú vo štvrtej kapitole. V tejto kapitole sa práca zameriava na medzinárodné vládne organizácie ako na subjekty medzinárodného práva. Podrobnejšie je uvedený vznik subjektivity medzinárodnej organizácie, jej pripísateľnosť správania ale aj jej zodpovednosť a vplyv na jej členov.

Práca je spracovaná tak, aby tvorila ucelený pohľad na problematiku medzinárodnoprávnej zodpovednosti a priblížila jej vývoj, subjekty a stav v súčasnosti.

1. Inštitút medzinárodnoprávnej zodpovednosti

1.1 Vývoj a kodifikácia medzinárodnoprávnej zodpovednosti

V tradičnom medzinárodnom práve, v dobe keď zodpovednosť nebola predovšetkým svojbytnou medzinárodnoprávnou inštitúciou bolo medzinárodné právo vynútiteľné iba faktickým donútením (vrátane ozbrojených síl) a ovládané voľnosťou chovania, ktoré predstavovalo vlastnosť štátu.¹ „Pojmom zodpovednosť respektíve ručenie, sa označovala spôsobilosť štátu plniť to, čo mu ukladajú medzinárodnoprávne normy. Štát zodpovedal za splnenie medzinárodných záväzkov len štátu, ktorý uznal jeho subjektivitu. Voči neuznávajúcemu štátu tu nevznikli ani právne záväzky. Vo vzájomnom vzťahu štátov existovala úplná faktická voľnosť v správaní sa (*freedom of action*). Povinnosť nápravy nevznikala automaticky, t.j. *ex lege* (ako to je v súčasnom medzinárodnom práve). Pre štát porušujúci právo nastala reparačná povinnosť len vtedy, keď bol ochotný odčiniť škodu, a sám sa zaviazal k reparačii. Išlo o reparačiu-*ex contractu*.“² Medzinárodné právo v tomto období stanovilo iba následok, ktorý vznikal pri porušení noriem medzinárodného práva tzv. voľnostný následok, ktorého obsah nebol upravený v normách a bol iba mimoprávnou záležitosťou.³

V praxi štátov sa pri porušení pravidiel tradičného medzinárodného práva vyskytli tieto prípady:

- Vznik tzv. voľnostného vzťahu medzi stranami so všetkými vyplývajúcimi mocenskými dôsledkami, na základe neodstránenia spôsobenej škody štátom delikventom.
- Štát ktorému vznikla škoda neprejavoval záujem o dohodu v zmluvnej forme o urovnaní respektíve primeranej náhrady, vrátenia do pôvodného stavu alebo iného kompromisu so štátom delikventom (hrozba ozbrojeného zásahu).
- Vznikali dohody medzi štátom delikventom a poškodeným štátom, ktoré nahradzovali pôvodný nesplnený záväzok iným tzv. novačným záväzkom a tak nastupoval nový právny stav bez možnosti aplikácie odvetných opatrení z pohľadu poškodeného štátu.⁴

¹ DAVID, V.: *Odpovednosť štátu za mezinárodně protiprávní chování*. Universita J.E. Purkyně v Brne, 1980. s.

² VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, ISBN 978-80-89447-71-8, s. 294

³ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: 1. vyd. Eurolex Bohemia, 2003, ISBN 80-86432-57-2, s. 539

⁴ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012 s. 294

Toto tradičné poňatie zodpovednosti bolo prekonané z hľadiska viacerých faktorov, ktoré zapríčinili posun k zmene, rozšírenia pojmu medzinárodnej zodpovednosti ale aj jej kodifikácii. Boli to najmä:

- a.) zameriavanie sa na zodpovednosť štátu, za škody spôsobené cudzincovi a nie na iné oblasti súvisiace so zodpovednosťou
- b.) nerozlišovanie primárnych a sekundárnych pravidiel
- c.) povinnosťou reparácie sa vyčerpávala zodpovednosť štátu, ktorá bola zameraná len na škodu
- d.) zodpovednosť chápaná ako civilnoprávna prepracovaná vyspelými vnútroštátnymi poriadkami bola takmer nepoužiteľná vo vzťahoch medzi štátmi z dôvodu že tieto vzťahy mali hlavne politickú povahu

Tieto faktory zapríčinili akúsi krízu tradičného ponímania medzinárodnej zodpovednosti, ktorú zhoršili zmeny vo vzťahoch medzi štátmi a niektoré zmeny v medzinárodnom spoločenstve po 2. svetovej vojne a nakoniec viedli k jej premene. Kladenie dôrazu na ľudské práva po vojne zapríčinilo, že v medzinárodnej praxi klesol význam diplomatickej ochrany, lebo rozdiel medzi cudzincom a občanom sa vo veľkej miere zotrel. Častejšie sa stávalo, že bola spôsobená škoda priamo konaním štátu inému štátu, a nie jeho občanmi.⁵

V tradičnom poňatí zodpovednosti sa vyskytovala pravidelne len hmotná škoda. Na rozdiel od tradičného poňatia sa začal rozširovať pojem škoda tak, že zahŕňal aj hmotnú, aj nehmotnú ujmu. Premenu tradičného poňatia medzinárodnej zodpovednosti z veľkej časti ovplyvnil aj vstup medzinárodných organizácií do medzinárodných vzťahov ako subjektov medzinárodného práva. Vytvára sa nový typ zodpovednosti spájaný len so škodou, pretože ju boli schopné vyvolať alebo spôsobiť isté nebezpečné činnosti medzinárodným právom nezakázané. Na základe uvedených dôvodov tradičné poňatie medzinárodnej zodpovednosti začalo strácať význam a vznikla určitá potreba jeho premeny.⁶

Veľkú zásluhu o rozvoj obyčajových pravidiel medzinárodnoprávnej zodpovednosti mali medzinárodné arbitrážne orgány v 19. storočí. Súviselo to s veľkým pohybom občanov ekonomicky silnejších a vyspelejších štátov do menej rozvinutých štátov s nižšou právnou kultúrou. Spôsobilo to potrebu medzinárodnej ochrany práv cudzincov, ktorým hostiteľské štáty neboli schopné alebo ochotné tieto práva z hľadiska vnútroštátneho

⁵ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, ISBN 80-85765-75-6 s. 165-166

⁶ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, s. 167

právneho poriadku zabezpečiť. Vznikla potreba ustálenia medzinárodných noriem upravujúcich minimálny štandard cudzincov. Následne štát, ktorý bol s cudzincom v štátnoobčianskom zväzku bol oprávnený použiť diplomatickú ochranu. Postup diplomatickej ochrany, ktorý zmocňovali práve ustálené normy medzinárodného práva, umožnili štátu reagovať na porušenie medzinárodného záväzku súvisiaceho so zaobchádzaním s jeho občanom hostiteľským štátom tým, že poňal nárok občana ako svoj vlastný a ďalej ho vymáhal na príslušnom štáte. Štát ako porušiteľ tohto medzinárodného záväzku bol povinný diplomatickú ochranu strpieť a pokiaľ sám uznal svoju zodpovednosť alebo o nej rozhodol arbitrážny orgán bol aj povinný nahradiť alebo odčiniť vzniknutú škodu.

V Haagu roku 1930 bol pokus o kodifikáciu obyčajových pravidiel v rámci programu Spoločnosti národov. Poverený výbor túto kodifikáciu poňal ako už uvedené pravidlá zodpovednosti štátu za škody spôsobené cudzincovi vrátane jeho majetku. Opodstatnenosť týchto pravidiel sa opierala o svetovú hospodársku krízu ohrozujúcu zahraničný kapitál. Napriek tomu sa v tejto otázke nepodarilo dospieť k úspešnému koncu. Takisto sa to nepodarilo Komisii OSN pre medzinárodné právo (1956-1961) v prvej fáze pojednávanej otázky medzinárodnej zodpovednosti, ktorá bola zaradená na program jednania, na výzvu Valného zhromaždenia z roku 1953. V roku 1954 Komisia OSN pre medzinárodné právo stanovila F.V. Garcíu Amadora za zvláštneho spravodajca pre otázky zodpovednosti, ktorý vypracoval a predložil viacero správ, ktoré znova boli zamerané na zodpovednosť štátu za škodu, spôsobenú cudzincovi a jeho majetku. Následne Komisia túto otázku na začiatku 60. rokov definitívne zamietla ako následok jej kritiky zo strany zastúpených štátov šiesteho výboru Valného zhromaždenia a označila ju už ako zastaranú.⁷ Otázka zodpovednosti štátu bola potom na zasadnutí Valného zhromaždenia v roku 1961 zaradená medzi prioritné kodifikačné témy. V roku 1963 sa stal novým spravodajcom pre otázky zodpovednosti Roberto Ago, čo znamenalo významný posun k ceste ustálenia a kodifikácie pojmu medzinárodná zodpovednosť. Roberto Ago vypracoval niekoľko správ, ktoré sa stali základom pre ďalšie jednania Komisie OSN pre medzinárodné právo o širokom kodifikačnom návrhu týkajúceho sa medzinárodnej zodpovednosti. V roku 1996 bola pripravená prvá úplná verzia kodifikácie v podobe „*Návrhu článku o zodpovednosti štátu*.“ Tento návrh sa stal predmetom rôznych námietok a pripomienok zo strany členských štátov OSN a bol tým pádom určený na ďalšie prepracovanie. Výsledkom bola

⁷ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk 1997, s. 165.

definitívna verzia dokumentu (Návrh článkov o zodpovednosti štátu) prijatá na úrovni Komisie OSN pre medzinárodné právo v roku 2001. Avšak tento návrh nebol prijatý v podobe záväznej medzinárodnej zmluvy a preto nemá priamu záväznosť voči štátom či iným subjektom medzinárodného práva. Návrh článkov o zodpovednosti štátu (ďalej len Návrh) v prvej časti obsahuje poňatie protiprávneho aktu štátu. V tejto časti sú dôkladne obsiahnuté aj dôvody vylučujúce protiprávnosť. V druhej časti je spracovaný obsah zodpovednosti za protiprávne konanie. Tretia časť Návrhu sa zaoberá otázkou uplatnenia nárokov plynúcich zo zodpovednosti protistrany, predovšetkým s ohľadom na inštitút protiopatrení. Štvrtá časť obsahuje všeobecné ustanovenia pravidiel určujúcich vzťah aktuálneho kodifikačného návrhu k prípadným osobitným úpravám zodpovednosti, tiež k problematike zodpovednosti medzinárodných organizácií a jednotlivcov podľa súčasného medzinárodného práva a nakoniec k Charte OSN.⁸

1.2 Medzinárodnoprávna zodpovednosť v súčasnosti

„Inštitút medzinárodnoprávnej zodpovednosti je tvorený súborom noriem, ktoré upravujú právne následky medzinárodného protiprávneho konania.“⁹

„Vo všeobecnosti sa právna zodpovednosť chápe ako povinnosť zodpovedať sa za správanie ktoré porušuje právnu normu. Za porušenie medzinárodného práva je povinnosťou subjektu niesť právne následky v oblasti medzinárodnej právnej zodpovednosti.“¹⁰

V súčasnej právnej vede sa pojem „zodpovednosť“ uvádza v troch rôznych významoch:

- a.) zodpovednosť za splnenie, resp. dodržiavanie medzinárodnoprávných záväzkov,
- b.) zodpovednosť za nesplnenie, resp. porušenie medzinárodnoprávných záväzkov,
- c.) zodpovednosť za škodlivé následky činností medzinárodným právom nezakázaných.

Medzinárodnoprávna zodpovednosť je nástroj a súčasť práva prostredníctvom, ktorého sa upravujú medzinárodné vzťahy. Právo a zodpovednosť tvoria jednotu. Medzinárodné právo si nevieme predstaviť bez zodpovednosti ktorá prispieva k jeho

⁸ SCHEU, H.C.: *Pojem odpovědnosti v mezinárodním právu*. Jurisprudence 4/2009, roč. 18, č. 4, Ostrava: Sagit, 2009, ISSN 1802-3843, s. 33-34

⁹ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část*. Brno: 5. vyd. Doplněk, 2008, ISBN s. 272

¹⁰ TUNKIN, G.I. *Международное право*. Moskva : Juridičeskaja litěratūra, 1974, s. 85

presadzovaníu a jeho dodržiavaníu. Je samozrejme že k zodpovednosti nikdy nedôjde v prípade že nie sú porušené medzinárodné práva (normy), alebo záujmy iného štátu. Preto môžeme povedať, že zodpovednosť vzniká v okamihu porušenia medzinárodného právneho záväzku. Vzťah právnej zodpovednosti vzniknutý ex lege medzi škodcom a poškodeným subjektom ukladá tomuto porušiteľovi právnu povinnosť, ktorú pred porušením normy nemal. Ide teda o povinnosť zodpovednosti za protiprávne konanie, o právny vzťah závislý na zodpovednosti povinnosti poškodeného si uplatniť právny nárok, ktorý pred tým nemal. Inštitút medzinárodnej zodpovednosti je veľmi významný nástroj pre rozvoj medzinárodného práva a pre jeho stabilitu.¹¹

Rezolúcia XXI zasadnutia Valného zhromaždenia OSN nazvaná ako „*Prísne dodržiavanie zákazu hrozby silou alebo použitia sily v medzinárodných vzťahoch a právo národov na sebaurčenie*“ potvrdila všeobecne platnú zásadu súčasného medzinárodného práva, ktorá zakazuje použitie sily v akejkoľvek forme alebo ozbrojené napadnutie štátu iným štátom. Nedodržanie tejto zásady znamená porušenie medzinárodného práva a ako dôsledok by vznikla medzinárodnoprávna zodpovednosť. Táto zásada vyplýva z Charty OSN čl. 2 ods. 4.¹²

Uznanie zásady zvrchovanosti štátov nepodmieňuje nedostatok vzájomnej závislosti štátov. V súčasnosti skoro ani jeden štát nie je absolútne izolovaný od medzinárodného spoločenstva (s výnimkou KĽDR). Neustále sa rozvíjajú politické, obchodné, ekonomické, vojenské a iné vzťahy medzi štátmi. Technický a sociálny rozvoj určuje stále väčšiemu počtu druhov ľudskej činnosti univerzálny charakter. Všeobecne uznávaná zásada aktuálneho medzinárodného práva je mierové spolunažívanie štátov s rozdielnym spoločenským zriadením, ktorá má dve stránky: uznanie skutočnosti, že každý štát existuje vedľa iných štátov, pričom nie je izolovaný, mimo medzinárodných vzťahov, a zároveň uznanie, že spolunažívanie musí byť mierové, čiže bez úmyslu spôsobiť hocikakú škodu druhému. Týmto spolunažívaním sa rozumie aj spolupráca, ktorá môže mať charakter všeobecný, univerzálny, ale aj ohraničený podľa počtu účastníkov napr. dvojstranná, regionálna atď. Preto je takéto uznanie zásady suverenity štátu veľmi dôležité. Táto zásada znamená právo na vykonávanie štátnej moci v rámci svojho územia a právo na akúkoľvek činnosť, ktorá nie je v rozpore s normami medzinárodného práva a jeho záväzkami, ktoré na seba určitý štát prebral. Hociktorá iná činnosť, ktorá by bola

¹¹ DAVID, V.: *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*. Brno: Univerzita J.E. Purkyňa 1980 s. 40-44

¹² KOLOSOV, J.M.: *Zodpovednosť v medzinárodnom práve*. Bratislava: Pravda, 1978, s. 109-110

v rozpore s týmito normami a záväzkami medzinárodného práva môže byť protiprávna a vyvolať protesty a protiopatrenia zo strany iných štátov. Problematika právnych následkov protiprávneho konania je natoľko ustálená, že Komisia pre medzinárodné právo pripravila kodifikáciu v podobe Návrhu článku o zodpovednosti štátov (Draft articles on Responsibility of States for international wrongful acts). Bola kodifikovaná v roku 2001. Prevzatie určitých záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv znamená určité obmedzenie slobody konania, ktoré by malo byť presne ohraničené v určitej sekcii vnútroštátneho práva daného štátu. Ak štát porušuje medzinárodné právo alebo odstúpi z dôvodu akýchkoľvek okolností od zmluvných záväzkov, nastoľuje sa otázka jeho zodpovednosti voči iným členom medzinárodného spoločenstva.¹³ Tu treba spomenúť, že subjekty medzinárodného práva nepodliehajú žiadnej autoritatívnej moci, ktorá by bola schopná kontrolovať a zaistiť dodržiavanie medzinárodného práva v praxi. Práve preto vznikol inštitút medzinárodnoprávnej zodpovednosti ako súbor noriem upravujúcich právne následky za medzinárodne protiprávne konanie subjektu medzinárodného práva, ktoré pôsobia ako istá „záťaž“ pre daný subjekt v tomto prípade štát. Porušenie normy medzinárodného práva môžeme charakterizovať ako porušenie primárneho pravidla, pričom týmto porušením sa aktivujú isté záväzky nazývané ako sekundárne pravidlo. Spomínaný záväzok (sekundárne pravidlo) ex lege pristupuje k pôvodnej povinnosti subjektu ktorá naďalej zaväzuje a tým pádom zhoršuje právnu situáciu štátu, ktorý konal protiprávne čím porušil isté medzinárodne záväzky. Týmto spôsobom nepriamo donucuje štát, aby neprekračoval pokyny alebo limity medzinárodného práva. Takýto mechanizmus regulácie vzťahov medzi subjektami medzinárodného práva vyzdvihuje význam medzinárodnej zodpovednosti.¹⁴

V súčasnosti má medzinárodnoprávna zodpovednosť štátu význam v tom, že slúži ochrane všeobecného mieru a medzinárodnej zákonitosti. Úlohou inštitútu je vymedziť miesto v medzinárodnom právnom systéme, vnútornú súvislosť daných právnych kategórií, ktoré tvoria prax a rozvoj inštitútu.¹⁵

¹³ KOLOSOV, J.M.: *Zodpovednosť v medzinárodnom práve*. Bratislava: 1.vyd. Pravda, 1978, s. 17-18

¹⁴ MALENOSVKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, s. 164

¹⁵ KOLOSOV, J.M.: *Zodpovednosť v medzinárodnom práve*. Bratislava: 1.vyd. Pravda, 1978 s. 111

1.3 Druhy medzinárodnoprávnej zodpovednosti

1.) Medzinárodnú zodpovednosť môžeme deliť podľa rôznych kritérií. Najmä na:

- a.) pozitívnu
- b.) negatívnu

Pozitívna:

Rozumieme ňou povinnosť štátu plniť záväzky, ktoré mu vyplývajú z noriem medzinárodného práva, vrátane zúčastňovania sa na utváraní nových noriem smerujúcim k upevňovaniu medzinárodného právneho poriadku.

Negatívna:

Je to dôsledok vyplývajúci z porušenia noriem medzinárodného práva za čo sa štátu ukladá povinnosť odstrániť všetky škodlivé následky, ktoré tento štát spôsobil, a následne aj znášanie nepriaznivých dôsledkov spojených s takouto činnosťou.¹⁶

2.) Z hľadiska subjektov rozdeľujeme medzinárodnoprávnu zodpovednosť na:

- a.) zodpovednosť štátu,
- b.) zodpovednosť medzinárodnej organizácie,
- c.) zodpovednosť jednotlivca.¹⁷

Zodpovednosť štátu:

Povinnosťou štátu je, ak poruší medzinárodný záväzok: zdržať sa protiprávneho konania alebo už protiprávnym konaním vzniknutý stav vrátiť(napraviť) do pôvodného. Poškodeným štátom je každý štát, ktorého práva boli poškodené protiprávnym konaním iného štátu na základe porušenia:

- a.) dvojstrannej zmluvy,
- b.) záväzného rozsudku o úrovni sporu,
- c.) záväzného rozhodnutia iného medzinárodného orgánu
- d.) mnohostrannou zmluvou, ak poškodené právo bolo na základe zmluvy priznané tomuto štátu¹⁸

¹⁶ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 298

¹⁷ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 90

¹⁸ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 94-95

Zodpovednosť medzinárodnej organizácie:

„Medzinárodná vládna organizácia môže niesť medzinárodnú zodpovednosť v rozsahu medzinárodnoprávnej subjektivity, ktorú jej zakladajúce štáty postúpili v zakladajúcej zmluve o vytvorení medzinárodnej organizácie.“¹⁹

Táto organizácia zodpovedá za protiprávnu činnosť svojich štatutárnych orgánov iným subjektom, v určitom prípade aj za vystupovanie súkromných osôb na pôde organizácie, ak zlyhala osobitná bezpečnostná služba organizácie. Medzinárodná organizácia zodpovedá za škody, ktoré utrpeli zamestnanci alebo pracovníci danej organizácie pri výkone služby v rozsahu predpismi upravujúcich vnútorný chod organizácie (11. apríla 1949 sa na Medzinárodnom súdnom dvore vyniesol posudok povinnosti za zranenie utrpené v službe OSN uložiť náhradu). Osobitnou formou zodpovednosti je solidárna zodpovednosť členského štátu a medzinárodnej organizácie.

Zodpovednosť jednotlivca:

Fyzická osoba nemá žiadnu právnu subjektivitu v medzinárodnom práve a nemôže niesť žiadnu zodpovednosť v podobe ako nesie štát alebo medzinárodná organizácia, v medzinárodnoprávnej zodpovednosti. Jednotlivec je adresátom povinností vyplývajúcich z medzinárodného práva, ktoré upravujú oblasť ľudských práv a základných slobôd. Bez ohľadu na vnútroštátny poriadok, ak fyzická osoba spácha zločin v medzinárodnej podobe nesie za to medzinárodnú trestnú zodpovednosť podľa daného práva. Zásada sa hlavne uplatňuje v prípadoch vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti alebo zločinom proti mieru. Páchateľ a majú právo trestať aj iné štáty nie len ten ktorého je páchateľ v štátno-občianskom vzťahu.²⁰

3.) Ďalej medzinárodnoprávnu zodpovednosť môžeme deliť na:

- a.) subjektívnu zodpovednosť
- b.) objektívnu zodpovednosť
- c.) spoločnú (solidárnej) a individuálnu zodpovednosť

¹⁹ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 98

²⁰ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 98

Subjektívna zodpovednosť:

Ide o zodpovednosť za zavinenie, ktoré možno definovať z pohľadu vnútroštátneho práva ako vzťah osoby k výsledku jeho protiprávneho konania. Z hľadiska medzinárodného práva vystupujú ako subjekt štát a medzinárodná organizácia. Tieto však nemajú vlastnú psychiku, preto nemožno hovoriť o subjektívnom zavinení. Táto subjektívnosť zavinenia štátu a medzinárodnej organizácie vyplýva z toho, že isté protiprávne konanie je pripísateľné podľa medzinárodného práva danému štátu alebo organizácii. Subjektívna zodpovednosť nemusí mať vždy charakter materiálnej škody, príkladom môže byť propagácia rasizmu.

Objektívna zodpovednosť:

Vnímaná ako zodpovednosť za škodu má v medzinárodnom a vnútroštátnom práve rovnaký charakter. Za spôsobenú škodu zodpovedá subjekt bez ohľadu na to či škodu spôsobil alebo nie. Objektívna zodpovednosť je teda zodpovednosť za výsledok, je ustanovená vo viacerých medzinárodných zmluvách (z oblasti leteckého práva, medzinárodnej dopravy a prepravy tovaru, námorného práva...)²¹

Spoločná a individuálna zodpovednosť:

Subjekt medzinárodného práva, ktorý konal protiprávne alebo spôsobil škodu konaním medzinárodným právom povoleným je viazaný individuálnou zodpovednosťou. Solidárna zodpovednosť sa vyskytuje vo forme spoločnej zodpovednosti štátu a medzinárodnej organizácie v oblasti medzinárodného práva (napríklad v dokumentoch z oblasti kozmického práva).²²

²¹ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 89

²² MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 90

2. Protiprávne správanie štátov ako základ medzinárodnej zodpovednosti a sankcie

Hlavnou zložkou pojmového vymedzenia protiprávneho správania, či už konania alebo opomenutia, je jeho pripísateľnosť štátu.

Ďalšou zložkou súvisiacou s vymedzením protiprávneho chovania štátu, je porušenie záväzku vyplývajúceho z platného pravidla medzinárodného práva. Je dôležité, že výnimka neplatí vtedy, ak dôjde ku tzv. zneužitiu práva. Chovanie štátu, ktoré neodporuje medzinárodnému právu je limitované upustiť od výkonu oprávnenia s úmyslom poškodiť iného, alebo úmyslom negatívneho zásahu do cudzej právnej sféry (*sic utere jure tuo ut alienum non laedas*)²³. Súvisí iba so sférou medzinárodným právom regulovanou a teda aj chránenou, a nie s tou ktorá je prenechaná voľnosťou štátov v ich chovaní.

S uvedením vyššie tieto dva hlavné pojmové komponenty (constituent elements) znamenajú, že stačí porušenie medzinárodného pravidla pripísateľné štátu, ktorý spôsobil ujmu na subjektívnych právach štátu založených normou medzinárodného práva, prostredníctvom svojich orgánov.²⁴ Pritom nezáleží či táto ujma má podobu hmotnej škody alebo nehmotnej škody (morálnej), či priamej alebo nepriamej. Charakter škody sa odráža iba v spôsobe jej reparácie, náhrady.

Predmetné protiprávne chovanie dané ako neplnenie medzinárodnoprávneho záväzku, nemožno ospravedlniť tým, že bolo v súlade s vnútroštátnym právom štátu delikventa.²⁵

2.1 Štát ako subjekt medzinárodnoprávnej zodpovednosti

Táto kapitola sa bude zaoberať štátom ako najvýraznejším zo subjektov s ktorým sa v medzinárodnom práve stretneme. Ako subjekt medzinárodného práva môžeme považovať len suverénny štát. Akonáhle sa štát stane subjektom medzinárodného práva (stane sa suverénnym), výsadou jeho štátnosti je spôsobilosť niesť povinnosti, ktoré priamo zakladajú ich porušením určitú zodpovednosť (stáva sa subjektom zodpovednosti), ktorá ho ex lege postihuje ako dôsledok porušenia povinnosti protiprávnym chovaním. Samozrejme štát ako subjekt medzinárodného práva je spôsobilý uplatňovať práva.

²³ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: 1. vyd. Eurolex Bohemia, 2003 s. 548-549

²⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: 1. vyd. Eurolex Bohemia, 2003 s. 550-551

²⁵ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: 1. vyd. Eurolex Bohemia, 2003 s. 552-553.

Suverenita ale neznamená absolútnu slobodu chovania štátu a jeho vôle. Štát z hľadiska vlastných záujmov sa snaží presadiť svoju vôľu, ovplyvňovanú záujmami a potrebami iných štátov a tiež všeobecnými zákonitosťami rozvoja medzinárodných vzťahov. Absolútna autonómnosť vôle štátu by vylučovala vytvorenie právnych vzťahov medzi štátmi.²⁶ Ak je vôľa štátu v rozpore s jeho záväzkami vyplývajúcimi buď z právnych vzťahov medzi štátmi alebo medzinárodného práva, môže sa tento štát dopustiť medzinárodne protiprávneho chovania, ktoré sa ale nespája so stratou suverenity štátu delikventa a rovnosti voči ostatným štátom ako subjektom medzinárodného práva.

Medzinárodnoprávnu zodpovednosť má aj štát, ktorý je členom federácie, ak poruší záväzok vyplývajúci z medzinárodnej zmluvy uzavretej s iným štátom.

V prípade medzinárodného protektorátu na základe zmluvy medzi protektorom a protektorátom, v ktorej za štát koná protektor má tento zodpovednosť za nedodržanie záväzku, ktorý zaväzoval štát pod ochranou protektora(protektorát).²⁷

D.B. Levin sa vyjadril že: „*Právne v medzinárodných vzťahoch vystupuje štát ako celok, ktorý je zodpovedný za činnosť svojich orgánov, a nie jeho vláda. Štát musí nájsť také spôsoby aby zabránil tomu, že by orgán svojou činnosťou resp. nečinnosťou smeroval proti všeobecne uznávaným normám medzinárodného práva*“.²⁸

Za subjekty medzinárodného práva nemôžeme považovať orgány štátu. Tieto považujeme len za subjekty vnútroštátneho práva. Ako subjekt medzinárodného práva považujeme štát ako celok konajúci prostredníctvom svojich individuálnych alebo kolektívnych orgánov, ktoré majú v súlade s vnútroštátnym právom postavenie štátneho orgánu.²⁹

2.2 Subjektívny prvok zodpovednosti

Pri subjektívnom prvku zodpovednosti je dôležité brať na zreteľ pripísateľnosť správania ako správania štátu. Táto pripísateľnosť predstavuje zvláštny problém. Ako proces normatívneho rozhodovania určuje, komu protiprávne správanie pripísať.³⁰ Subjektívny prvok zodpovednosti určuje orgány, ktoré svojím správaním zaväzujú štát a vyvolávajú zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie a zároveň vylučuje

²⁶ DAVID, V.: *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*, Brno: Univerzita J.E. Purkyňa 1980, s. 137

²⁷ DAVID, V.: *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*, Brno: Univerzita J.E. Purkyňa 1980, s. 138- 139

²⁸ LEVIN, D. B.: *Otvetstvennost gosudarstv v sovremennom mezunarodnom prave*. Moskva, 1966, s. 20

²⁹ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1.vyd. Eurokódex, 2012 s. 301

³⁰ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1.vyd. Eurokódex, 2012 s. 300

subjekty, nevyvolávajúce túto zodpovednosť. Návrh článkov Komisie pre medzinárodné právo zvaný ako *Zodpovednosť štátov za medzinárodne protiprávne správanie*, upravuje náležitosti subjektívneho prvku v článkoch 4 až 11.³¹

2.2.1 Zodpovednosť štátu za konanie štátnych orgánov, jednotlivcov a orgánov povstaleckého hnutia

Zodpovednosť štátu za konanie štátnych orgánov:

V medzinárodnom práve býva pojem štátny orgán aplikovaný a vykladaný extenzívne. Sú to všetky osoby vykonávajúce štátnu moc fakticky (orgány *de facto*), alebo na základe vnútroštátneho práva.³² Pri pripísateľnosti protiprávneho správania štátu sa nerozlišuje, či sa ho dopustil súdny, výkonný, zákonodarný alebo iný orgán, pričom nezáleží na tom, aké má postavenie a či ide o vonkajší alebo vnútorný štátny orgán. Štátu je možné pripísať aj konanie iných ako štátnych orgánov, ak tieto orgány vykonávajú v určitej oblasti štátnu moc a štát nad týmito orgánmi vykonáva kontrolu.³³ Štátnym orgánom sa chápu orgány činné v oblasti medzinárodných stykov, orgány pôsobiace na úsekoch horizontálnej štruktúry štátnej moci, ale aj orgány na všetkých stupňoch vertikálnej výstavby tejto moci, teda orgány územnej samosprávy napr. orgány obecné, regionálne, vyššieho územného celku, spolkové a pod., ale aj funkčné napr. bežní príslušníci polície, colní úradníci, minister vnútra.³⁴ „Čl. 5, prijatý na XXV. zasadnutí Komisie OSN pre medzinárodné právo, uvádza: *Podľa týchto článkov sa konanie ktoréhokoľvek orgánu štátu, ktorý má takýto štatút v súlade s vnútorným právom tohto štátu, posudzuje z hľadiska medzinárodného práva a za podmienky, že v danom prípade tento orgán vystupoval v mene štátu.*“³⁵

Keďže v mene štátu konajú prostredníctvom štátnych orgánov ľudské bytosti, je nemožné štátu pripísať každé ich správanie. Takéto správanie ľudskej bytosti je možné pripísať štátu len vtedy ak je kryté ich statusom orgánu (*a contrario*- status súkromných osôb), z čoho vyplýva, že v zásade sa štátu nedá pripísať správanie, ktoré nemožno pojmovovo zlúčiť ako konanie štátneho orgánu, napr. sexuálne motivovaný trestný čin alebo vražda zo žiarlivosti, lebo tu ide o správanie čisto súkromného charakteru.

³¹ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 188

³² VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1.vyd. Eurokódex, 2012, s. 301

³³ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011, s. 188

³⁴ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1.vyd. Eurokódex, 2012, s. 301

³⁵ KOLOSOV, J.M.: *Zodpovednosť v medzinárodnom práve*. Bratislava: 1.vydanie Pravda, 1978, s. 44

Konanie inštitúcii, ktoré nie sú súčasťou štátneho mechanizmu je štátu pričítané, ak vykonávajú verejné funkcie, ktoré im zveril štát, hoci len v obmedzenej miere. Tieto orgány majú podľa vnútroštátneho práva vlastnú subjektivitu, ktorou sa odlišujú od štátu. Pri plnení štátom zverených verejných funkcií orgánmi, ktoré nie sú súčasťou štátneho mechanizmu, štát v medzinárodnoprávnej rovine za takéto inštitúcie viac-menej priamo zodpovedá.

Ako bolo vyššie uvedené štát zodpovedá za správanie orgánov súdnych, výkonných a zákonodarných. Pri zákonodarných orgánoch, zodpovedá za vydanie zákona, ktorý je v rozpore s medzinárodným právom a jeho všeobecne uznávanými zásadami. Takisto zodpovedá za prípadné nevydanie zákona, ktorého vydanie je požadované a vyplýva zo záväzku z medzinárodného práva, prípadne vydanie zákona je neúplné alebo nedostatočné. Povinnosť štátu je urobiť zákonodarné opatrenia potrebné na vydanie príslušného zákona, alebo odstrániť nedostatky už vydaného zákona tak aby bol v súlade s medzinárodným právom a jeho všeobecne uznávanými zásadami. Táto povinnosť štátu vyplýva z medzinárodných dokumentov týkajúcich sa rôznych oblastí.

Zodpovednosť štátu sa týka aj správania jeho výkonných a správnych orgánov vrátane hlavy štátu, vlády a jej členov, konzulárnych a diplomatických zástupcov a ďalších. Medzinárodná zodpovednosť vzniká najčastejšie konaním týchto orgánov čo vyplýva z ich povahy a funkcií. Spravidla medzinárodná zodpovednosť štátu nastáva vtedy, keď súdny alebo výkonný orgán svojím protiprávnym správaním spôsobí škodu subjektu, ktorý napriek tomu nedosiahol uspokojenie svojich nárokov opravnými prostriedkami daného štátu (zásada vyčerpania vnútroštátnych opravných prostriedkov). Táto zásada sa nevyžaduje, ak by napríklad súd bol povinný aplikovať platný zákon, ktorý je v rozpore s medzinárodným právom. Vtedy poškodený subjekt nie je povinný vyčerpať súdne inštalácie. Z tohto vyplýva že poškodený subjekt nepotrebuje využiť všetky opravné prostriedky, ale len také od ktorých sa očakáva že pochybenia odstránia.

Medzinárodná zodpovednosť štátu sa spája aj s protiprávnym výrokom, alebo protiprávnou nečinnosťou vlastných súdnych orgánov. Štát sa zodpovednosti nemôže zbaviť ani poukazom na ústavou garantovanú nezávislosť súdov. Štát zodpovedá za protiprávne správanie svojich súdov pričom nezáleží, či takéto správanie bolo súčasne tiež porušením alebo naopak aplikáciou vnútroštátneho predpisu. Štát nesie zodpovednosť

predovšetkým za súdny výrok, ktorým bol kvôli rozporu s medzinárodným právom poškodený iný štát. Na základe toho môže zodpovednosť vzniknúť napr.:³⁶

- „odmietnutím prístupu k súdom, t.j. odmietnutím prijať žalobu (*denegatio iustitiae*),
- neodôvodnením preťahovaním súdneho konania (*iustitia protracta*)
- a vydaním rozsudku, ktorý je hrubo a zrejme nespravodlivý (t.j. akt, ktorý nie je vôbec aktom aplikácie práva, ale aktom ľubovôle, oblečenej do právnej formy).“³⁷

Štát môže zodpovedať za protiprávne správanie svojich diplomatických a konzulárnych zástupcov. Diplomatically zástupca ako subjekt konajúci v mene štátu môže tomuto vysielajúcemu štátu privodiť medzinárodnoprávnu zodpovednosť, ktorá vyplýva z porušenia medzinárodného záväzku a nie z porušenia vnútroštátneho práva prijímacieho štátu, z ktorého jurisdikcie je v dôsledku svojej imunity vyňatý. V prípade spáchania trestného činu diplomatickým zástupcom na území prijímacieho štátu, môže tento štát považovať potrestanie tohto diplomatického zástupcu domovským štátom ako zadosťučinenie. V iných prípadoch môže postačiť napr. ospravedlnenie, vyjadrenie ľútosti alebo odmietnutie protiprávneho aktu diplomatického zástupcu. V týchto prípadoch však nemusí ísť o medzinárodnoprávnu zodpovednosť, ktorá vzniká pri porušení medzinárodného záväzku vyplývajúceho z medzinárodného práva a nie z vnútroštátneho, čo znamená, že diplomatický zástupca môže vysielajúcemu štátu privodiť medzinárodnoprávnu zodpovednosť len porušením medzinárodného záväzku. V článku 6 Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne správanie (ďalej len Návrh článkov) sa uvádza, že štát zodpovedá aj za správanie orgánov iného štátu, ktoré mu boli zverené do jeho dispozície.

V oblasti medzinárodného práva a jeho náuky sa dlho uznával taký názor, v ktorom sa zodpovednosť neprisovala štátu ak jeho orgán prekročil svoju právomoc, čo znamenalo že ich konanie (správanie) nemalo povahu úradného aktu, lebo podľa vtedy vnútroštátnej úpravy, nemohol byť daný orgán takýmto aktom zmocnený štátom. V súčasnosti sa takéto konanie „*ultra vires*“ štátu pripíše.³⁸ Čl. 7 Návrhu článkov Komisie pre medzinárodne právo: „Konanie štátneho orgánu, osoby alebo organizačnej jednotky oprávnenej na výkon určitých prvkov štátnej moci sa bude považovať za správanie štátu

³⁶ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1.vyd. Eurokódex, s.r.o., 2012, s. 301-302

³⁷ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s.302-303

³⁸ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 303-304

*podľa medzinárodného práva aj vtedy, ak pri ňom dôjde k prekročeniu ich právomoci alebo je v rozpore s udelenými inštrukciami.*³⁹

Zodpovednosť štátu za konanie jednotlivcov:

Štátu sa pripisuje zodpovednosť za protiprávne konanie jednotlivca alebo skupín vtedy, ak konali podľa inštrukcii a pod kontrolou štátu. Vyplýva to z čl. 8 Návrhu článkov Komisie : *„Konanie osoby alebo skupiny osôb sa bude považovať za správanie štátu podľa medzinárodného práva, ak táto osoba alebo skupina osôb fakticky konali podľa inštrukcií štátu alebo pod jeho riadením alebo kontrolou.*⁴⁰ Sú to orgány, ktoré majú status „de facto.“ Za určitých naliehavých okolností možno štátu pripísať aj také správanie jednotlivcov a skupín, ktorí vykonávali prvky štátnej moci počas absencie oficiálnych úradov štátnych orgánov. Je to vymedzené v čl. 9 Návrhu článkov Komisie. Z tohto môžeme určiť, že za osobu alebo skupinu osôb, ktorá fakticky konala v záujme štátu ako jeho nástroj alebo sprostredkovateľ a nie vo svojom záujme, štát nesie zodpovednosť, za jej prípadné protiprávne konanie ktorým bola spôsobená ujma inému suverénnemu štátu.⁴¹

Zodpovednosť štátu za konanie orgánov povstaleckého hnutia:

Predmetom osobitnej úpravy v rámci subjektívneho prvku zodpovednosti sa stala pripísateľnosť správania povstaleckého alebo národnooslobodzovacieho hnutia štátom.

Čl. 10 Návrhu:

- „ 1.) Konanie povstaleckého hnutia, ktoré sa stane novou vládou štátu, sa bude považovať za správanie tohto štátu podľa medzinárodného práva.*
- 2.) Konanie povstaleckého alebo iného hnutia, ktoré vyústilo do vytvorenia nového štátu na časti územia existujúceho štátu alebo územia pod jeho správou, sa bude považovať za správanie nového štátu podľa medzinárodného práva.*
- 3.) Tento článok nevylučuje, aby sa štátu nemohlo pričítať akékoľvek konanie v spojitosti s povstaleckým alebo iným hnutím, ktoré sa bude považovať za jeho správanie v zmysle článkov 4 až 9.*⁴²

Pri nepokojoch vo vnútri štátu, sa môže stať, že prerastú do takej miery, až sa pod vplyvom povstania vytvoria ozbrojené zložky majúce charakter vojenskej organizácie, ktorá môže vlastnými orgánmi prevziať výkon verejnej moci na určitých aj nesúvislých

³⁹ Čl. 7 Rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83

⁴⁰ Čl. 8 Rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83

⁴¹ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 304-305

⁴² Čl. 10 Návrhu článkov Komisie pre medzinárodné právo pripojený ako príloha rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83 – neoficiálny preklad

územiach. Cieľom tohto hnutia je vytvorenie novej vlády, resp. štátu. Povstalecké hnutie je subjektom medzinárodného práva len vtedy, a len voči subjektom ktoré ho uznali. Ak by konanie týchto povstaleckých orgánov spôsobilo ujmu tretiemu štátu, tak by teritoriálny štát na ktorom území k povstaniu došlo, nebol zodpovedný za takéto protiprávne konanie, pretože povstalecké orgány nekonajú v záujme ale proti tomuto štátu. Tento štát nemohol efektívne vykonávať prerogatívy štátnej moci.⁴³ Porážka povstaleckého hnutia a následné potlačenie povstania nie je dôvodom pričítania zodpovednosti teritoriálnemu štátu za skoršie akty povstaleckých orgánov.

Prípadná strata mocenskej kontroly nad územím, ovládaným povstaleckým hnutím, ktoré je samo zodpovedné za konanie svojich orgánov, nezbavuje povinnosti teritoriálneho štátu, dbať na právom chránené záujmy tretích štátov a ich príslušníkov.

Táto povinnosť náležitej starostlivosti (*due diligence*), zahŕňajúca najmä povinnosť prevencie a represie, je zo značnej časti limitovaná, teda tak ako to dovoľujú mocenské okolnosti v priebehu vnútorných bojov o moc. Posudzovanie zanedbania takejto prevencie, môže byť vzhľadom na dané okolnosti komplikované. Je podstatné, či došlo k činu povstalcov na časti územia plne kontrolovaného týmto hnutím alebo iba na časti, ktoré kontrolovali neefektívne prípadne bolo v moci ústavnej vlády. Rovnako treba brať na zreteľ aj to, či bolo možné akty povstalcov očakávať. Na územiach efektívne ovládaných legálnou vládou sa predpokladá, že táto zabráni prípadnému poškodeniu alebo ohrozeniu záujmov tretieho štátu. Tento štát je vždy povinný dbať o záujmy tretieho štátu dokonca o záujmy všetkých štátov medzinárodného spoločenstva. Porazením povstaleckého hnutia, musí realizovať adekvátne represie voči orgánom povstaleckého hnutia, ktoré stratili porážkou status cudzích orgánov na území teritoriálneho štátu. Podľa medzinárodného práva sa represívna povinnosť vzťahuje na tie konania povstalcov, ktorými boli dotknuté právom chránené záujmy tretích štátov dokonca aj všetky štátov medzinárodného spoločenstva v prípadoch, ak by takýmto konaním došlo k porušeniu kogentných noriem medzinárodného práva. Ak štát k tomu nepristúpi a tým poruší povinnosť medzinárodného práva, nesie zodpovednosť za akty povstalcov ale aj za vlastnú nečinnosť, a následne ho postihne zodpovednosť *erga omnes* so všetkými dôsledkami, ak by vinným povstalcom toleroval porušovanie pravidiel *ius cogens* (zločiny podľa medzinárodného práva). Je iba vec štátu ako a či potrestá konanie povstalcov proti

⁴³ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: 1.vyd. Eurolex Bohemia, 2003, s. 556

legálnej vláde alebo ich amnestuje. Tu štátu nevyplýva žiadna povinnosť aplikácie represie voči povstalcovi, lebo tretím stranám nebola spôsobená ujma.⁴⁴

2.3 Objektívny prvok zodpovednosti

Objektívny prvok je upravený v tretej kapitole Návrhu Komisie. Čl. 12 až 15 upravuje podmienky vzniku zodpovednosti štátu za jeho správanie. Vstupným ustanovením tretej kapitoly je článok 12 Návrhu: „*Porušenie medzinárodného záväzku nastane vtedy, keď správanie štátu nie je v súlade s tým, čo od neho záväzok požaduje, a to bez ohľadu na jeho povahu a charakter.*“⁴⁵ Tento článok predstavuje zovšeobecnenú zásadu, z ktorej sa odvodzujú pravidlá obsiahnuté v tejto kapitole. Medzinárodné právo upravuje čo môžeme kvalifikovať ako porušenie práva. Požadované správanie vyplývajúce z medzinárodného záväzku závisí od obsahu, ktorý je stanovený v primárnej norme medzinárodného práva, ale aj od jeho formulácie, ktorá zahŕňa konanie, zdržanie sa konania prípadne ich kombináciu.⁴⁶ Norma obsahujúca daný záväzok musí byť vždy medzinárodnoprávna, čo znamená že nemôže byť morálna, zdvorilostná alebo vnútroštátna.⁴⁷ Medzinárodné záväzky sú podľa medzinárodného práva obsiahnuté vo viacerých prameňoch ako sú medzinárodne obyčaje, medzinárodné zmluvy, jednostranné akty štátov, rozhodnutia medzinárodných orgánov a organizácií, ale aj rozsudky medzinárodných súdnych alebo arbitrážnych orgánov. Protiprávne správanie odporujúce konkrétnemu primárnemu záväzku zakladajúce vznik medzinárodnej zodpovednosti, väčšinou tiež závisí od vlastného obsahu tohto záväzku. Sekundárna normativita odpovedá na otázky trvania protiprávneho činu, a z toho vyplývajúce triedenie a typológiu.⁴⁸

V praxi sa stretávame s konaním alebo opomenutím legislatívnych, výkonných, súdnych alebo iných orgánov štátu. Okrem rozporu správania týchto orgánov s medzinárodnými záväzkami sa nevyžaduje iná podmienka ako napr. preukázanie úmyslu, zavinenie alebo nedbanlivosť. Preto na naplnenie objektívneho prvku je postačujúce správanie štátu, ktoré je v rozpore s medzinárodným záväzkom, bez ohľadu na jeho povahu.⁴⁹

⁴⁴ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 305-306

⁴⁵ Čl. 12 Rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83

⁴⁶ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2. dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 190

⁴⁷ Čepelka, Č.: *Odpovednosť štátu – Návrh článku 1 až 35 kodifikačnej úmluvy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 43

⁴⁸ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 309

⁴⁹ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2. dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 190

Závazky rozlišujeme na tie, ktoré požadujú určité správanie (obligation of conduct) a záväzky, ktoré požadujú dosiahnutie určitého výsledku (obligation of result). Záväzky požadujúce určité správanie určujú akým spôsobom alebo prostredníctvom akých prostriedkov sa má štát správať. Záväzky vyžadujúce dosiahnutie určitého výsledku určujú iba dosiahnutie takéhoto výsledku bez ohľadu na to akými prostriedkami sa dosiahne. Na to aby sa porušil záväzok, ktorý požaduje určité správanie, je postačujúce aby sa štát nesprával určitým, uloženým spôsobom, alebo nepoužil predpísané prostriedky. Ako príklad sa dá uviesť záväzok bdlosti (due diligence), zaväzujúci štát na to aby dodržiaval ochranu práv cudzincov. Štát zodpovedá iba vtedy ak k ochrane práv cudzincov nepoužil všetky prostriedky, ktoré vzhľadom k okolnostiam použiť mal a mohol. K porušeniu záväzku, ktorý požaduje dosiahnutie určitého výsledku, dochádza vtedy keď sa skutočne dosiahnutý výsledok odlišuje od požadovaného výsledku. V tomto prípade nie je porušením záväzku vytvorenie vnútroštátnych legislatívnych predpokladov, umožňujúcim vytvorenie predpisu odporujúceho medzinárodnému záväzku. Porušenie medzinárodného záväzku nastáva uplatnením takéhoto chybného vnútroštátneho predpisu v praxi. Ako príklad sa dá uviesť medzinárodný záväzok nevrátiť utečencov do štátu, v ktorom im hrozí politicky motivované prenasledovanie. Štát vydaním zákona, ktorý umožňuje vrátenie takýchto utečencov ešte neporušuje medzinárodný záväzok. Porušuje ho ale skutočným vrátením utečenca do štátu, v ktorom mu odôvodnene hrozí politické prenasledovanie. Z toho vyplýva, že až realizácia chybného zákona spôsobuje porušenie medzinárodného záväzku.⁵⁰

2.4 Okolnosti vylučujúce protiprávnosť správania sa štátu

Správanie štátu smerujúce proti medzinárodnému záväzku považujeme za medzinárodne protiprávne správanie vyvolávajúce medzinárodnú zodpovednosť tohto štátu. Avšak za určitých okolností v niektorých situáciách je takáto protiprávnosť vylúčená.

„*Napriek naplneniu subjektívneho a objektívneho prvku, medzinárodná zodpovednosť štátu sa uplatní len vtedy, ak tomu nebráni niektorá zo šiestich okolností vylučujúcich protiprávnosť tak ako sú upravené v čl. 20 až 25 Návrhu Komisie.*“⁵¹ Tento inštitút slúži na vylúčenie protiprávnosti v mimoriadnych situáciách, kedy takéto protiprávne správanie štátu je ospravedlniteľné poukazom na ich mimoriadnu povahu, z čoho vyplýva, že neplnenie záväzkov nemá za následok vznik medzinárodnej

⁵⁰ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 309

⁵¹ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 191

zodpovednosti štátov. Okolnosti vylučujúce protiprávnosť je možné uplatniť len proti platným záväzkom štátov. Toto uplatnenie nemá za následok ukončenie platnosti alebo zánik záväzku ale spôsobuje len odklad plnenia záväzku po dobu kedy určitá okolnosť vylučujúca protiprávnosť trvá. Po pominutí určitej okolnosti vylučujúcej protiprávnosť nastáva povinnosť štátu na obnovenie plnenia medzinárodného záväzku v plnom rozsahu. Podľa čl. 26 Návrhu Komisie takéto ospravedlnenie protiprávneho konania, v situáciách kedy pôsobia okolnosti vylučujúce protiprávnosť, je vylúčené ak správanie štátu narušuje kogentné normy medzinárodného práva.⁵²

Poznáme 6 okolností vylučujúcich protiprávnosť:

- a.) Súhlas štátu
- b.) Sebaobrana
- c.) Vyššia moc
- d.) Krajná núdza
- e.) Tiesneň
- f.) Protiopatrenia voči medzinárodne protiprávnemu správaniu

a.) Súhlas štátu:

Protiprávne správanie je vylúčené vtedy ak štát da súhlas inému štátu k takémuto správaniu, ktoré by sa inak považovalo ako protiprávne. Toto správanie musí byť realizované v medziach prejaveneho súhlasu. Ako príklad môžeme uviesť vyslanie vojska štátu do iného štátu na základe jeho žiadosti.⁵³

Takýto súhlas musí byť platný podľa medzinárodného práva, skutočne vyjadrený, jednoznačne preukázaný a musí byť udelený skôr ako došlo k správaniu, na ktorý sa vzťahuje.⁵⁴ Keďže ide o súhlas, je predpokladaná žiadosť (oferta) toho štátu, ktorý zamýšľa isté správanie medzinárodným právom kvalifikované ako protiprávne. Súhlas štátu, ktorému bola predložená takáto žiadosť vylučuje protiprávnosť správania sa štátu, ktorý predložil danú žiadosť.

⁵² KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011, s. 192

⁵³ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 311

⁵⁴ MALENOSVKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997. s. 172

Súhlas štátu musí spĺňať aj iné náležitosti stanovené pravidlami medzinárodného zmluvného práva ale aj pravidlami obsiahnutými vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve (1969) ak sa jedná o písomne založený súhlas.⁵⁵

b.) Sebaobrana:

Sebaobrana predstavuje použitie sily ako reakciu na ozbrojený útok zo strany iného štátu. Podľa článku 21 Návrhu Komisie je *„protiprávnosť štátu vylúčená, pokiaľ ide o legálny výkon sebaobrany v súlade s Chartou OSN.“* Protiprávnosť je vylúčená len ak sa toto právo na sebaobranu vykonáva voči tomu štátu, ktorý porušil kogentnú normu zakazujúcu použitie sily. Napadnutý štát je oprávnený použiť ozbrojené sily proti agresorovi. Napadnutému štátu ale nebude ospravedlnené akékoľvek iné protiprávne správanie ako napríklad porušovanie pravidiel medzinárodného humanitárneho práva a ďalších ustanovení zmlúv o ľudských právach, od ktorých nie je možné odstúpiť.⁵⁶

Inštitút sebaobrany slúži na zastavenie agresie napadnutým štátom. Sebaobrana sa musí ukončiť ak sa podarí agresiu zastaviť čo znamená prerušenie akýchkoľvek ozbrojených akcií proti agresorovi. Pokračovať v takýchto akciách s cieľom dosiahnuť úplnú nápravu (reparáciu) odvolávajú sa na inštitút sebaobrany je neprípustné. Dôležitá je aj zásada primeranosti (proporcionality). Podľa tejto zásady má byť akt sebaobrany primeraný aktu agresie čo ale neznamená rovnakú intenzitu, pretože na zastavenie agresie ako cieľa sebaobrany je nevyhnutné aby akt sebaobrany mal o čosi väčšiu mieru intenzity než akt agresie, avšak len primerane väčšiu. Napr. sebaobranu nie je možné využiť za účelom dosiahnutia územného zisku, tak ako to chápal Izrael v roku 1967, ktorý od tej doby držal pásma Gazy do roku 2005 a stále okupuje pravý breh Jordánska.⁵⁷

c.) Vyššia moc (Vis Maior):

Podľa článku 23 ods. 1 Návrhu Komisie:

„Protiprávnosť správania štátu, ktoré nie je v súlade s medzinárodným záväzkom, je vylúčená, ak jeho správanie je dôsledkom vyššej moci, to znamená udalosti spôsobenej neodvratnou silou alebo nepredvídateľnou udalosťou, ktoré sa vymykajú kontrole štátu, a následkom, ktorých je vznik okolností, ktoré štátu podstatnou mierou znemožnili správať sa v súlade s medzinárodným záväzkom.“

⁵⁵ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 311

⁵⁶ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2. dopl. vyd. Iura Edition, 2011, s. 192, 193

⁵⁷ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 312

Ods. 2 vyjadruje za akých okolností sa ods. 1 nepoužije:

„ a.) ak stav vyššej moci nastal výlučne v dôsledku správania štátu, ktorý sa ho dovoláva, alebo v dôsledku takéhoto jeho správania v spojení s inými faktormi, alebo ak
b.) štát predpokladal riziko vzniku takejto situácie.“⁵⁸

Medzinárodná prax ale aj náuka chápu vyššiu moc a náhodnú udalosť ako okolnosti, ktoré vylučujú protiprávne správanie. Sú to prípady, keď sa štát dopustil správania, ktoré je v rozpore s normami medzinárodného práva, pod vplyvom neodvratnej alebo nepredvídateľnej vonkajšej udalosti existujúcej mimo rámec štátu a bez akéhokoľvek jeho príspevku alebo zavinenia. Takáto udalosť či už prírodnej povahy alebo ľudskej činnosti spôsobuje, že štát nie je schopný konať tak ako to od neho vyžaduje medzinárodný záväzok a to buď dočasne alebo definitívne. Vzniká tu objektívna nemožnosť správania sa v súlade s medzinárodným právom, ktorá má za následok, že už trvajúci záväzok sa stáva nerealizovateľným v dôsledku zmeny spôsobenej náhodnou udalosťou.⁵⁹

Udalosti prírodnej povahy klasifikujeme do vyššej moci tzv. „Acts of God“ ako sú napr. prírodné katastrofy a prírodné pohromy vrátane povodní alebo extrémneho sucha zapríčínujúce zničenie alebo znehodnotenie istých komodít. Vyššia moc sa tiež vyznačuje tým, že na nej nemá podiel ľudské zavinenie. Ľudský faktor zavinenia sa pripisuje náhodnej udalosti, pri ktorej ide taktiež o objektívnu nemožnosť, ktorá je nepredvídateľná, pre konkrétny štát mimo jeho vplyv. V tomto prípade môžeme uviesť napr. výnimočnú situáciu vyvolanú v dôsledku vojnovnej okupácie alebo činnosti povstaleckého hnutia, ktoré môžu spôsobiť objektívnu nemožnosť plnenia medzinárodného záväzku voči tretiemu štátu. Štáty preukazujú splnenie záväzku prevencie pri uplatňovaní inštitútu náhodnej udalosti ako ospravedlnenie ich protiprávneho správania. Prevencia sa prejavuje ako splnenie všetkých potrebných opatrení zabráňujúcich vzniku náhodnej udalosti. Ak by napriek tomu došlo k náhodnej udalosti, sú naplnené predpoklady, že bola nepredvídateľná, nekontrolovateľná a neočakávaná.

V odbornej literatúre ale aj v praxi sa tieto dve situácie ako vyššia moc a náhodná udalosť zamieňajú. Komisia nebola schopná napriek všetkému úsiliu, zjednotiť sa na kritériách, ktoré by tieto dva inštitúty od seba odlišili. Nakoniec Komisia dospela k tomu, že oba inštitúty upravuje naraz vzhľadom na rovnaké dôsledky v oboch prípadoch.

⁵⁸ Čl. 23 Návrhu článkov Komisie pre medzinárodné právo pripojený ako príloha rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83

⁵⁹ DAVID, V., BUREŠ, P.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: 2.vyd. Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-86-8, s. 335

Konečná verzia Návrhu Komisie upravuje celý súbor tejto problematiky pod označením „vyššia moc“.

Obidve situácie majú spoločné logické dôvody vedúce k tomu, že príslušný záväzok je neaplikovateľný, čím daný ešte stále trvajúci záväzok sa stáva neúčinným a suspendovaným.⁶⁰

d.) Krajná núdza:

Inštitút krajnej núdze (state of necessity) sa začal rysovať už v období tradičného medzinárodného práva, keď bola značná voľnosť použitia sily. Je to v podstate výsledok praxe z tohto obdobia, aj keď na jeho koncipovanie mala vplyv aj doktrína „bellu justum“ s jej požiadavkami na „spravodlivú vojnu“.⁶¹ Ako snahu obmedziť túto voľnosť koncipovala doktrína „bellu justum“ právo krajnej núdze ako základné právo štátov. Táto koncepcia oprávňovala štát dovoľávať sa krajnej núdze vždy, keď nadobudol presvedčenie, že sú ohrozené alebo dotknuté jeho záujmy.

Aby štát mohol uplatniť právo k opatreniu krajnej núdze, bol rozhodujúci stav dotknutých vitálnych záujmov štátu podľa subjektívneho hodnotenia, či už na základe domnienky alebo skutočného ohrozenia. Bolo celkom bezvýznamné predošlé správanie štátu, proti ktorému opatrenie smerovalo. Opatrenie krajnej núdze by splynulo s výkonom retaliačných represálií, pokiaľ by stav krajnej núdze bol vyvolaný štátom, ktorému bolo toto opatrenie adresované. Ak by vitálne záujmy boli dotknuté v dôsledku vojny bez „spravodlivej príčiny“, prekrývalo by sa právo sebaobrany s právom krajnej núdze.

Bežne sa zdôvodňovalo právom krajnej núdze aj ozbrojený zásah alebo opatrenie štátu na území iného štátu, zvyčajne pod zámienkou ochrany vlastných príslušníkov a ich majetku, ak štát pobytu bol neschopný zaistiť im ochranu, zväčša počas nepokojov a občianskych vojen. Takáto oprávnenosť tzv. humanitárnej intervencie bola často zneužívaná na ospravedlnenie skutočnej ozbrojenej intervencie, ktorá sledovala odlišné ciele ako boli pôvodne prezentované.

Dnešné všeobecné medzinárodné právo striktne pomocou kogentných noriem zakazuje použitie ozbrojenej sily. Taktiež súčasné medzinárodné právo ponúka situácie, v ktorých sa neuplatňujú pojmové znaky sebaobrany ani agresie a preto ich možno považovať ako príklady opatrení v krajnej núdzi. V podstate ide o správanie štátu, ktoré je jediným prostriedkom slúžiacim na ochranu podstatných záujmov vážne alebo

⁶⁰ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 313-314

⁶¹ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 314

bezprostredne ohrozených. Štát dovolávajúci sa stavu núdze nesmie takýmto správaním ohroziť podstatný záujem štátu, voči ktorému záväzok existoval.⁶²

Komisia pri predložení tohto kontroverzného inštitútu na kodifikáciu, vychádzala práve z toho, že v súčasnosti je jeho zneužívanie značne limitované zo strany medzinárodného práva a jeho kogentných noriem. Kogentné normy a ich charakter „*erga omnes*“ nedovoľujú uchýlenie sa k ich nerešpektovaniu bez príslušného zodpovednostného následku ktorémukoľvek štátu, aj keby sa cítil zásadne ohrozený na svojom existenčnom záujme. Je nutné rešpektovať tieto pravidlá *ius cogens* za všetkých okolností, no odlišne v prípade ohrozenia ozbrojenou silou. Aj keď inštitút krajnej núdze je obmedzený iba na uplatnenie v oblasti platných záväzkov *ius dispositivum*, napriek tomu Komisia stanovila ešte ďalšie limity, čím sa riziko zneužitia tohto inštitútu znížilo v súčasnosti na minimum.

Komisia OSN pre medzinárodné právo vymedzila podmienky, podľa ktorých je nerešpektovanie záväzkov *ius dispositivum* a zmluvných záväzkov zbavené protiprávnosti z dôvodu odvolania sa na inštitút krajnej núdze:

- vždy musí ísť o podstatný záujem štátu, ktorý je širší ako existenčný záujem,
- prítomnosť priameho, skutočného ohrozenia, donucujúceho štát konať v rozpore s medzinárodným záväzkom poškodzujúc iný štát, čo predstavuje jedinou možnosť odvrátenia ohrozenia za predpokladu že neexistuje iný spôsob aj keď nákladnejší, avšak v súlade s jeho medzinárodnými záväzkami schopný toto ohrozenie odvrátiť,
- štát dovolávajúci sa stavu krajnej núdze nesmie prispieť k vzniku tejto situácie, a to ani z nedbanlivosti
- podľa zásady proporcionality obetovaný záujem poškodeného štátu musí byť menší, ako záujem štátu ochráneného opatreniami krajnej núdze.⁶³

e.) Tiesň:

Pri tiesni je špecifické že nejde o bezprostredné ohrozenie štátu ale osoby, ktorej protiprávne správanie je pričítané štátu. Do popredia vystupuje subjektívna stránka správania konkrétnej osoby alebo osôb konajúcich v mene štátu respektíve na jeho účet. Tiesň je situácia kedy osoba s postavením štátneho orgánu či obdobného orgánu konala v rozpore s medzinárodným záväzkom, lebo to bol jediný spôsob ako zachrániť svoj život alebo život iných zverených do jej starostlivosti. Ako príklad je možné uviesť, ak pilot

⁶² DAVID, V., BUREŠ, P.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: 2. vyd. Leges, 2011, s. 338

⁶³ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 315, 316

pristane na území iného štátu kvôli technickej poruche alebo inej kritickej situácii vo vnútri lietadla po neoprávnenom prelete vzdušného priestoru cudzieho štátu.⁶⁴

Podľa názoru komisie pre medzinárodné právo je tak vylúčené protiprávne správanie orgánu štátu v prípade, ak sa tento orgán rozhodol nerešpektovať štátnu hranicu iného štátu a následne ju prekročil bez súhlasu územného suveréna z dôvodu záchrany svojho života alebo iných osôb jemu zverených do starostlivosti.

Inštitút tiesne je upravený v čl. 24 Návrhu Komisie:

„1.) Protiprávnosť správania štátu, ktoré nie je v súlade s jeho medzinárodným záväzkom, je vylúčená, ak pre jeho pôvodcu bolo jedinou rozumnou cestou ako v stave tiesne zachrániť svoj život alebo životy osôb zverených do jeho starostlivosti.

2.) Odsek 1 sa nepoužije,

- a) ak stav tiesne nastal výlučne v dôsledku správania štátu, ktorý sa jej dovoľáva, alebo v dôsledku takéhoto jeho správania v spojení s inými faktormi, alebo ak*
- b) takéto správanie štátu je spôsobilé privodiť porovnateľné alebo väčšie nebezpečenstvo.“⁶⁵*

f.) Protiopatrenia voči medzinárodne protiprávnemu správaniu:

Poškodený štát môže od porušiteľa medzinárodného záväzku požadovať, aby porušiteľ ďalej nekonal protiprávne a prípadnú ujmu ako výsledok protiprávneho konania odčiniť. Komisia zámerne nepoužila termín „sankcie“ pretože výraz „protiopatrenia“ je širší a zahŕňa opatrenia individuálnej povahy uplatňované jednotlivými štátmi (represálie), ale aj sankcie ako opatrenia kolektívnej povahy realizované štátmi prípade skupinou štátov na základe rozhodnutia príslušného orgánu medzinárodnej organizácie.

Protiopatrenie podľa Návrhu dohovoru o zodpovednosti štátov je také správanie poškodeného štátu, spôsobilé donútiť štát, ktorý sa dopustil medzinárodne protiprávneho správania, aby odčiniť spôsobenú ujmu a prípadne upustil od takéhoto správania pokiaľ stále trvá. Zaradenie protiopatrenia do kategórie okolností vylučujúcich protiprávnosť je viac než problematické, pretože svojím spôsobom ide o svojpomocný donucovací prostriedok. Návrh dohovoru o zodpovednosti štátov uvádza limity použitia protiopatrenia.:

- Protiopatrenie nesmie byť násilné, neprimerané, s použitím sily a nesmú sa použiť ozbrojené represálie.

⁶⁴ DAVID, V., BUREŠ, P.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: 2.vyd. Leges, 2011 s. 336

⁶⁵ Čl. 24 Návrhu článkov Komisie pre medzinárodné právo pripojený ako príloha rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83

- Ak splní svoj účel musí sa ukončiť
- Musí smerovať len proti zodpovednostnému subjektu

2.5 Sankcie v medzinárodnom práve

Základnou úlohou sankcií v medzinárodnom práve je prinútenie porušiteľa medzinárodného záväzku k tomu, aby upustil od protiprávneho správania a napravil škodlivé následky svojho správania. V medzinárodnom práve abstinuje nadštátny donucovací systém, ktorý by pôsobil autoritatívnou mocou voči subjektom medzinárodného práva. Vzhľadom na to, právo použiť niektorú z foriem donútenia v medzinárodných vzťahoch prináleží predovšetkým poškodenému subjektu a prípadne ostatným členom medzinárodného spoločenstva, ak to vyplýva z povahy porušenia. Ako typický príklad takejto svojpomoci sú legálne protiopatrenia. V súčasnosti asi najúčinnějšíu formu sankcií predstavujú kolektívne donucovacie opatrenia, prijaté Bezpečnostnou radou OSN. Poškodený štát má právo použiť legálne protiopatrenia proti porušiteľovi, ktorý odmietol upustiť od protiprávneho správania a nesplnil si svoju zodpovednostnú povinnosť. Legálnosť protiopatrení podmieňuje dodržanie určitých stanovených podmienok. Jednou z najzakladanejších podmienok je to, že štát sa nesmie uchýliť k hrozbe alebo použitiu sily, ktoré sú nezlučiteľné s Chartou OSN.

V súčasnom medzinárodnom práve sa stretneme s týmito druhmi sankcií:

- a.) Retorzia
- b.) Represálie
- c.) Sebaobrana
- d.) Sankcie Bezpečnostnej rady OSN⁶⁶

a.) Retorzia

Pokladá sa za miernejšiu formu protiopatrení, pretože sa uplatňuje v medziach medzinárodného práva. Znamená to, že štát neprekračuje svoje kompetencie, nekoná v rozpore s kogentnými normami ani so žiadnym svojím právnym záväzkom a neporušuje medzinárodnoprávne záujmy porušiteľa. Napriek tomu retorzné opatrenia ohrozujú faktické záujmy donucovaného štátu a môžu štát do značnej miery poškodiť. Rozsiahlosť ujmy spôsobenej prostredníctvom retorzie môže byť v určitých prípadoch prevyšujúca, ako rozsiahlosť ujmy spôsobenej represáliami. Aj keď je retorzia považovaná za najmiernejšiu

⁶⁶ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 99

formu donútenia, neprekračujúca rámec medzinárodného práva, v praxi však môžeme nájsť isté prvky jej obmedzenia. Keďže retorzia má povahu výkonu práva, donucovaný štát má povinnosť ju strpieť. Avšak to neplatí, ak sa nebude jednať v konkrétnom prípade o výkon ale o zneužitie práva. Takéto zneužitie práva spočíva v tom, že retorzné opatrenie je vzhľadom na prvotné protiprávne konanie zjavne neprimerané. Ak nastane takýto prípad, donucovaný štát bude považovať toto retorzné opatrenie ako nevľúdny akt, na ktorý by reagoval pravdepodobne iným nevľúdnym aktom.

Z praxe je možné uviesť niekoľko vzorov retorzných opatrení. Typické príklady retorzie sú odvolanie veľvyslanca z donucovaného štátu za účelom konzultácií do ústredia, zrušenie chystanej návštevy na vysokej úrovni, neudelenie víza občanom donucovaného štátu alebo zdĺhavé vybavovanie, odmietnutie prisľúbenej podpory pri hlasovaní do niektorého orgánu medzinárodnej organizácie, vyhlásenie diplomatických zástupcov za „persona non grata“, prerušenie diplomatických stykov atď.⁶⁷

b.) Represálie

Represálie ako legálny donucovací prostriedok, porušujú medzinárodnoprávne záujmy štátu, ktorý konal protiprávne. Znamená to že, represálie prekračujú rámec medzinárodného práva a štát si je vedomý toho, že koná v rozpore s jeho medzinárodným záväzkom. Takéto opatrenie represálií nepovažujeme za protiprávne, keďže ide o protiopatrenie proti medzinárodne protiprávnemu správaniu. Cieľom represálií je prinútenie štátu- porušiteľa aby upustil od protiprávneho správania a nahradil ním spôsobenú škodu.⁶⁸ V súčasnom medzinárodnom práve je zákaz požívaní ozbrojených represálií. Represálie sa uplatňujú až po vyčerpaní všetkých dostupných prostriedkov mierového riešenia sporu. Ak napriek tomu štát- porušiteľ neupustil od protiprávneho konania a nenahradil ním spôsobenú škodu, je možné aby poškodený štát uplatnil príslušné represálie.⁶⁹ Vzniknutý škodlivý následok ako výsledok uplatnenia represálií poškodeným štátom nesmie byť neprimeraný škodlivému následku protiprávneho konania štátu- porušiteľa. Represálie môžu smerovať proti jednému alebo viacerým medzinárodnoprávnym záujmom štátu- porušiteľa. Ako najtypickejšie druhy represálií je možné uviesť napr. embargo, bojkot, zablokovanie majetku štátu- porušiteľa na území

⁶⁷ MALENOSVKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997. s. 192-193

⁶⁸ MALENOSVKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, s. 193

⁶⁹ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Mezinárodní veřejné právo*. Bratislava: vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 100

poškodeného štátu, suspendovanie splácania dlhov a pôžičiek a rôzne iné hospodárske a obchodné represálie.⁷⁰

c.) Sebaobrana

Účelom sebaobrany je obrana a následná reakcia štátu proti priamemu útoku iného štátu. Je to výhradné právo štátu a zároveň pri dodržaní určitých podmienok aj okolnosť vylučujúca protiprávnosť. Pre štáty so slabšou obrannou schopnosťou je veľmi dôležité právo na kolektívnu sebaobranu, ktoré slúži ako kompenzácia slabšej obrannej schopnosti. Je zakotvené v čl. 51 Charty OSN. Na to aby sme mohli sebaobranu považovať za legálnu musí splniť niekoľko právnych podmienok a následne sa podrobiť príslušnej kontrole či boli tieto podmienky splnené. Bezpečnostná rada OSN ako poverený orgán OSN sa snaží o udržiavanie mieru a bezpečnosti, preto brániaci štát je povinný informovať o aktoch sebaobrany tento hlavný orgán OSN.⁷¹

Sebaobranu je možné viesť len proti agresorovi, ktorý vedie útok. Smie ju viesť iba brániaci štát s výnimkou zmluvy o kolektívnej obrane. Opatrenia v sebaobrane musia mať defenzívny charakter a je ich potrebné uplatňovať ihneď po útoku vedeného z druhej strany. Primeranosť sebaobrany je veľmi problematická vzhľadom na to, že reakcia na útok musí byť z hľadiska efektívnosti vždy o niečo väčšia, avšak nemôže byť úplne prehnaná. Napr. odpoveďou na hraničný incident obmedzeného rozsahu, nemôže byť totálny útok alebo pri obrane proti konvenčným zbraňam nemôže brániaci štát reagovať nasadením strategických jadrových zbraní.⁷²

d.) Sankcie Bezpečnostnej rady OSN

Bezpečnostná rada OSN (ďalej len BR OSN) má v rámci OSN ako jej orgán významné postavenie. Vyplýva to z toho, že uznesenia ostatných orgánov OSN majú len odporúčací charakter, zatiaľ čo uznesenia BR OSN, známe ako Rezolúcie OSN, sú záväzné a rada si ich môže v krajnom prípade vynútiť silou. Tieto donucovacie opatrenia sú upravené v kapitole VII. Charty OSN. V situácií keď dôjde k ohrozeniu alebo porušeniu mieru, prípadne k nejakým útočným akciám rozsiahleho charakteru, keď zlyhajú všetky

⁷⁰ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 101

⁷¹ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 101

⁷² MALENOSVKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, s. 197

dostupné mierové prostriedky riešenia daného sporu podľa kapitoly VI. Charty OSN je povinnosťou a právom BR OSN nastoliť mierové podmienky vývoja.⁷³

Rozdelenie sankcií BR OSN:

1.) Opatrenia bez použitia sily

- „*Aby Bezpečnostná rada dodala svojim uzneseniam účinnosť, môže rozhodnúť, aké opatrenia bez použitia ozbrojenej sily sa majú urobiť a môže vyzvať členov Organizácie Spojených národov, aby takéto opatrenia vykonali. Tieto opatrenia môžu zahrňovať úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových alebo iných spojov, ako aj prerušenie diplomatických stykov.*“⁷⁴

2.) Opatrenia s použitím sily

- „*Ak Bezpečnostná rada usúdila, že opatrenia podľa článku 41 neboli dostatočné, alebo ak by sa ukázali nedostatočnými, môže podniknúť leteckými, námornými alebo pozemnými silami takú akciu, aká je potrebná na zachovanie alebo obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Táto akcia môže zahrňovať demonštrácie, blokádu a iné operácie leteckými, námornými alebo pozemnými silami členov Organizácie Spojených národov.*“⁷⁵

3.) Oblasťné dohody

- Za pomoci oblastných spojeneckých dohôd môžu byť uskutočnené donucujúce akcie, ktoré musia byť koordinované a schválené BR OSN ako hlavným nositeľom zodpovednosti za zachovanie medzinárodného mieru.⁷⁶

⁷³ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 101

⁷⁴ Čl. 41 Charty OSN

⁷⁵ Čl. 42 Charty OSN

⁷⁶ MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, s. 102

3. Medzinárodnoprávna zodpovednosť jednotlivca

Pri svojom vzniku medzinárodné právo rátať so štátmi ako s jedinými relevantným subjektmi. Vývoj medzinárodného práva v druhej polovici 20. storočia prinútil medzinárodné právo rátať aj s neobvyklými subjektmi, ktoré v klasickej koncepcii nemali miesto. Začal sa rozvoj sekundárnych pravidiel a s nimi spájaná zodpovednosť niest' následky svojho protiprávneho konania. V dôsledku toho pribudli nové entity nesúce medzinárodnoprávnu subjektivitu, ako napr. medzinárodné organizácie či jednotlivci.

Síce nemôžeme porovnávať subjektivitu jednotlivca s ostatnými subjektmi medzinárodného práva, podľa súčasného práva platí že jednotlivec zodpovedá za zločiny podľa medzinárodného práva.⁷⁷ Individuálna zodpovednosť jednotlivca vzniká nezávisle od prípadných znení vnútroštátnych právnych poriadkov. Na vznik a obsah individuálnej zodpovednosti majú podstatný vplyv zásady, ktoré sú upravené v Štatúte Medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu a potvrdené rezolúciou Valného zhromaždenia OSN (177/II).⁷⁸ Zatiaľ, okrem trestnej zodpovednosti jednotlivca neexistujú iné oblasti, do ktorých by zodpovednosť jednotlivca zasahovala. Dôsledkom ustanovenia sekundárnych noriem, dochádza k vyvodzovaniu zodpovednosti za porušenie noriem medzinárodného humanitárneho práva. Preto sa začali dostávať do medzinárodného práva normy upravujúce individuálnu trestnú zodpovednosť. Podstata individuálnej trestnej zodpovednosti je založená na zodpovednosti fyzickej osoby za jej protiprávne správanie porušujúce príslušné normy medzinárodného humanitárneho práva.⁷⁹ Pri realizovaní individuálnej trestnej zodpovednosti pred medzinárodným trestným tribunálom je potrebné aby boli zabezpečené jeho procesné práva, ktoré mu prináležia ako žalovanej strane v súdnom konaní.⁸⁰

Postupom času sa táto zodpovednosť rozšírila aj o iné spôsoby konania, ktoré nie sú viazané len na priame konanie a priamy následok. Napr. individuálnu trestnú zodpovednosť vyvoláva aj také konanie osoby, ktorá sa podieľa na spolupráci spáchania vážneho porušenia medzinárodného humanitárneho práva a to prostredníctvom plánovania, príprave či podnecovania ku spáchaniu takéhoto činu. Týmto tempom vývoja individuálnej trestnej zodpovednosti došlo k tomu, že v medzinárodnom práve vznikol inštitút

⁷⁷ Šturma, P.: *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, ISBN 978-80-87146-55-2, s. 51

⁷⁸ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011, s. 89

⁷⁹ Šturma, P.: *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 52

⁸⁰ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 90

veliteľskej zodpovednosti vychádzajúci z trestnej zodpovednosti nadriadených za protiprávne konanie jeho podriadených. Zodpovednosť sa pripísala nadriadenému preto, lebo si nesplnil povinnosť rozumného velenia smerujúceho k zamedzeniu protiprávneho konania podriadených respektíve k zmierneniu jeho následkov.⁸¹

3.1 Individuálna trestná zodpovednosť

Táto kapitola sa bude zaoberať individuálnou trestnou zodpovednosťou tak, ako je vyjadrená v Štatúte Medzinárodného trestného súdu (MTS). Individuálna trestná zodpovednosť upravená Rímskym štatútom je zameraná na najväčšie zločiny spáchané v určitom rozsahu. Väčšina osôb obvinených MTS nebudú osoby, ktoré páchali priamo tieto skutky. Bude sa jednať predovšetkým o osoby, ktoré tieto zločiny organizovali, plánovali alebo závažným spôsobom podnecovali k spáchaniu genocídy, zločinov proti ľudskosti či vojnových zločinov. V čl. 25 ods.3 Rímskeho štatútu je zakotvený inštitút individuálnej trestnej zodpovednosti jednotlivca.⁸²

Genocída (čl. 6 Rímskeho štatútu):

Pojem genocída vznikol v teórii v roku 1944. Síce tento pojem Štatúty medzinárodných tribunálov vôbec nepoužívali, v roku 1948 došlo k prijatiu „Dohovoru o potláčaní a trestaní zločinu genocída“, ktorý potvrdil postavenie genocídy v rámci medzinárodného obyčajového práva ako súčasť *ius cogens*. Pojem genocída sa oficiálne definoval a s ním sa vymedzili aj ďalšie činy s ním súvisiace, ako podnecovanie k spáchaniu genocídy, spolčovanie sa k spáchaniu, pokus o spáchanie a účastníctvo. Síce Dohovor trpí nedostatkami z hľadiska vynucovania povinností, prijatá definícia sa používa dodnes a s takto definovaným pojmom pracujú dodnes ad hoc tribunály ako aj MTS.

Uplatnenie pojmu v praxi ukázalo nedostatky. Nedostatok definície predstavuje objekt, teda chránenú skupinu. Vymedzenie objektu je taxatívne a v praxi nie vždy uplatniteľné. Riešením môže byť z časti, rozšírenie definície o dve ďalšie kategórie a to kultúrnu a politickú skupinu. Ďalšia sporná otázka súvisela so subjektívnou stránkou zavinenia. Táto otázka napomohla vymedzeniu za akých okolností je možné vyvodit' individuálnu trestnú zodpovednosť, za spáchanie zločinu genocídy. Subjektívny prvok ako súčasť zavinenia sa preukazuje tým, či bol prítomný úmysel zničiť úplne alebo čiastočne

⁸¹ ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 52

⁸² ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 55

niektorú z národnej, etnickej, náboženskej alebo rasovej skupiny. Pri tomto závažnom zločine genocídie sa k úmyslu pridáva ešte ďalší špeciálny úmysel (*dolus specialis*), na základe ktorého nestačí, že bol vedený útok proti chránenej skupine, ale tento útok musí byť vedený s vedomím úplne alebo čiastočne takúto chránenú skupinu zničiť.

Individuálnu trestnú zodpovednosť je možné vyvodzovať v súvislosti so zločinom genocídy, bez ohľadu na postavenie vinnej osoby. Na vznik takejto zodpovednosti je potrebné aby dochádzalo k páchaniu vymedzených trestných činov v potrebnom rozsahu čo znamená, že tento druh zodpovednosti nemôže vzniknúť z izolovaného trestného činu jednej osoby. Pri zodpovednosti jednotlivca je potrebné preukázať charakter kolektívneho konania.⁸³

Zločiny proti ľudskosti (čl. 7 Rímskeho štatútu)

Zločiny proti ľudskosti súvisia s právom ľudských práv. Sú to predovšetkým útoky na ľudskú dôstojnosť. Právna úprava v Štatúte MTS vyjadruje určitú istotu. Znamená to výrazný posun vo vnímaní tejto kategórie zločinov s priklonením sa k chápaniu týchto zločinov obyčajovým medzinárodným právom. Na spáchanie tohto zločinu nemusí byť naplnený tzv. vojenský kontext čo znamená, že nemusí byť spáchaný počas ozbrojeného. K spáchaniu tohto zločinu môže dôjsť aj v rámci rozsiahleho alebo systematického útoku proti civilnému obyvateľstvu pri vedomej existencii takéhoto útoku. Teda ak chceme vyvodiť individuálnu trestnú zodpovednosť jednotlivca za spáchanie zločinu proti ľudskosti, musia byť naplnené znaky vedomého, rozsiahleho a systematického útoku. Ako predpoklad sa považuje väčší počet obetí, isté pravidelné opakovanie sa týchto útokov a pre naplnenie systémovosti by mali byť tieto útoky organizované na vyššom stupni prípadne ako prejav politiky štátu. Pri naplnení týchto podmienok môže byť jednotlivец trestne zodpovedný za túto kategóriu trestných činov.⁸⁴

Vojnové zločiny (čl. 8 Rímskeho štatútu)

Je to najstaršia kategória zločinov podľa medzinárodného práva. Vznik týchto zločinov súvisí s vojnovým kontextom. Právna úprava tejto kategórie zločinov je upravená v čl. 8 Rímskeho štatútu.⁸⁵ „*Zoznam vojnových zločinov obsahuje relatívne širokú definíciu, ktorá odkazuje na odlišné súbory primárnych noriem a to Ženevských dohovorov*

⁸³ ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 56-57

⁸⁴ ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 57-58

⁸⁵ ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 58

z roku 1949 ako aj medzinárodného humanitárneho práva všeobecne.“⁸⁶ Štatút tiež kvalifikuje porušenie humanitárnych pravidiel v rámci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu ako medzinárodne postihnutelný vojnový zločin.

Nezáleží na tom či konflikt je medzinárodného alebo vnútroštátneho charakteru. Charakter zločinu je viazaný na ozbrojený konflikt, pričom ak nemá medzinárodný charakter musí byť spáchaný v rámci plánu alebo politickej línie. Takisto ako u predchádzajúcich zločinov sa jednotliviec ani u tohto zločinu nemôže dopustiť ako izolovaného spáchaného bez istej nadväznosti na existujúci plán, prípadného politického charakteru. Pri tom nie je vylúčená možnosť páchatel'stva u súkromných osôb.⁸⁷

Agresia

V súčasnosti Medzinárodný trestný súd stále nevykonáva jurisdikciu nad týmto zločinom. Konferencia v Kampale priniesla určité definíčné znaky, na základe ktorých by v budúcnosti mala byť jurisdikcia MTS vykonávaná. Výsledkom konferencie bolo prijatie dvoch definícií. Prvá definícia predstavuje zločin agresie a druhá akt agresie. Aby sa fyzická osoba dopustila zločinu agresie, predpokladá sa existencia tzv. vodcovskej klauzuly čo znamená, že to je osoba, ktorá plánuje, pripravuje, zahajuje alebo vykonáva akt agresie. Takáto osoba musí byť v postavení, ktoré jej umožňuje efektívne vykonávať kontrolu nad vojenskými alebo politickými akciami štátu. Z toho vyplýva, že osoba voči ktorej sa vyvodzuje individuálna trestná zodpovednosť, nemôže mať charakter súkromnej osoby. Osoba, ktorá nemá charakter osoby riadiacej vojenskej alebo politickej akcie je vylúčená zo zodpovednosti.

3.2 Medzinárodný trestný súd

Hrubé porušovanie medzinárodného humanitárneho, trestného práva ako sú napr. genocídy, vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti vykonané v rôznych kútoch sveta donútilo medzinárodné spoločenstvo ku zmene systému vykonávaných medzinárodných súdnych konaní. Zriaďované ad hoc tribunály pre konkrétne prípady sa začali stávať prebytočné z politického, ekonomického a pragmatického hľadiska. Vznikla tu požiadavka vytvorenia medzinárodnej inštitúcie, ktorá by mala právomoc riešiť spomenuté porušenia

⁸⁶ ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 58

⁸⁷ ŠTURMA, P.: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 58-59

medzinárodného práva s globálnou pôsobnosťou.⁸⁸ Preto Komisia OSN pre medzinárodné právo v rokoch 1991-1994, pripravila návrh Štatútu medzinárodného trestného súdu na základe požiadavky Valného zhromaždenia OSN. Následne na to Valné zhromaždenie OSN v roku 1995 vytvorilo Prípravný výbor pre Medzinárodný trestný súd s mandátom prípadného dopracovania alebo úpravy návrhu tak, aby splňal požiadavky prijatia v podobe zmluvného dokumentu. V roku 1998 sa uskutočnila diplomatická konferencia v Ríme, kde bol prijatý Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu ako zakladajúci dokument Medzinárodného trestného súdu. Rímsky štatút nadobudol platnosť 1. júla 2002. Sídлом Medzinárodného trestného súdu sa stalo mesto Haag v Holandsku.⁸⁹

*„Medzinárodný trestný súd (MTS) je prvým stálym medzinárodným súdnym orgánom s trestnou jurisdikciou nad páchatelmi najzávažnejších zločinov podľa medzinárodného práva v histórii ľudstva.“*⁹⁰ Je potrebné dodať že je to nezávislá inštitúcia a má podľa článku 4 Rímskeho štatútu medzinárodnoprávnu subjektivitu, a právnu spôsobilosť potrebnú na plnenie jeho funkcií. Podľa článku 5 Rímskeho štatútu má MTS právomoc v trestných činoch ako sú zločin genocídy, zločin proti ľudskosti, vojnový zločin a zločin agresie. Nezaraduje sa medzi hlavné orgány OSN na rozdiel od Medzinárodného súdneho dvora a oboch medzinárodných trestných tribunálov ad hoc. Napriek tomu dochádza k určitej spolupráci resp. stretu spoločných záujmov MTS a OSN. Táto spolupráca vyplýva z Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. K zlepšeniu a zefektívneniu činnosti MTS prispieva aktívna podpora zo strany štátov a medzinárodných organizácií.⁹¹

3.2.1 Procesnoprávne ustanovenia Štatútu MTS a OSN

Článok 13. Rímskeho štatútu upravuje možnosti Bezpečnostnej rady OSN iniciovať vyšetrovanie pred MTS. Podľa článku 16. môže Bezpečnostná rada OSN požiadať aj o odloženie vyšetrovania prípadne trestného stíhania.⁹²

⁸⁸ UPJŠ: *Medzinárodné trestné súdnictvo. Zborník zo študentského sympózia konaného dňa 16. apríla*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, ISBN 978-80-7097-809-2, s. 158

⁸⁹ UPJŠ: *Medzinárodné trestné súdnictvo. Zborník zo študentského sympózia konaného dňa 16. apríla*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, s. 159

⁹⁰ KLANDUCH, P.: *Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, ISBN 978-80-969540-1-8, s. 51

⁹¹ KLANDUCH, P.: *Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, s. 51

⁹² KLANDUCH, P.: *Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, s. 65

„ Podľa štatútu sa žiadne vyšetovanie alebo stíhanie nemôže začať alebo sa v ňom nemôže pokračovať počas 12 mesiacov po tom, ak o to požiadala Súd Bezpečnostná rada uznesením podľa kapitoly VII Charty Organizácie Spojených národov; Bezpečnostná rada môže obnoviť túto žiadosť podľa tých istých podmienok.“⁹³Cieľom tohto predmetného ustanovenia bolo vytvoriť istú rovnováhu medzi neustrannosťou a nezávislosťou MTS a tým, aby došlo k zamedzeniu tých situácií, kedy by mohlo konanie pred MTS nepriaznivo ovplyvniť citlivé politické rokovania, ktoré môžu priniesť priaznivý výsledok a nastoliť mier a bezpečnosť v dotknutom regióne.

Po nadobudnutí platnosti Rímskeho štatútu, prijala Bezpečnostná rada OSN kontroverznú rezolúciu č. 1422, ktorou odvolávajú sa na článok 16 Rímskeho štatútu žiada MTS, aby nezačínal alebo nepokračoval vo vyšetovaní či v trestnom stíhaní predstaviteľov alebo personálu pochádzajúcich zo štátov, ktoré nie sú zmluvnými stranami Rímskeho štatútu v prípadoch súvisiacich s operáciami zavedenými alebo autorizovanými OSN. V nasledujúcom odseku rezolúcie rada vyjadrila úmysel obnovovať tento stav vždy 1.7. na ďalšie obdobie dvanástich mesiacov v prípade ak to bude potrebné. Týmto spôsobom sa Bezpečnostná rada OSN snažila vyňať niektoré osoby z pôsobnosti MTS. Obdobnú rezolúciu prijala Bezpečnostná rada OSN 12.6.2003 so snahou predĺžiť účinky existujúceho stavu na ďalších 12 mesiacov od 1.7.2003. Návrh bol taktiež pripravený v roku 2004 ale na pomerne silný odpor niektorých štátov a mimovládnych organizácií táto rezolúcia prijatá nebola.⁹⁴

Ako jeden zo spôsobov iniciácie vyšetovania pred MTS poznáme konanie Bezpečnostnej rady OSN podľa kapitoly VII Charty OSN, keď predloží prokurátorovi MTS tzv. „situáciu“, ktorá nasvedčuje, že došlo k spáchaniu zločinu podliehajúceho jurisdikcii MTS. Rímsky štatút neupravuje podmienky takéhoto podania Bezpečnostnej rady OSN ale sú dané jej mandátom, vyplývajúcim z Charty OSN.

Problematická je otázka financovania vyšetovania a trestného stíhania MTS vo vzťahu k situáciám predložených Bezpečnostnou radou OSN. Takéto vyšetovania a trestné stíhania sú financované zo strany OSN, no vytvára sa otázka či to nemá negatívny vplyv na nezávislosť MTS. Na druhej strane bez takéhoto financovania OSN by vznikalo neodôvodnené finančné bremeno zaťažujúce zmluvné strany Rímskeho štatútu.

⁹³ Čl.16 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu

⁹⁴ KLANDUCH, P.: *Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia.* Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, s. 65-66

Existuje časové obmedzenie podmieňujúce, že predložená situácia na vyšetrovanie alebo trestné stíhanie nesmie byť z obdobia staršieho ako je platnosť Rímskeho štatútu t.j 1.7.2002. MTS ale môže konať aj vtedy, ak štát príslušný na trestné stíhanie, nie je zmluvnou stranou Rímskeho štatútu (princíp teritoriality a personality).⁹⁵

3.2.2 Spôsoby zahájenia konania pred MTS

Zahájenie konania pred MTS je jedná zo základných otázok, ktorá sa stala terčom protichodných názorov. Jednotlivé strany sa zhodli, že Súd sa môže začať zaoberať situáciou, pri ktorej bol spáchaný jeden zo zločinov podľa článku 5 Štatútu, a to na návrh štátu, zmluvnej strany Štatútu. Takisto sa môže na prokurátora obrátiť Bezpečnostná rada OSN konajúca podľa kapitoly VII Charty OSN. Podstata sporu spočívala v tom, či prokurátor môže zahájiť vyšetrovanie z vlastnej iniciatívy na základe získaných dôveryhodných informácií. Delegácia štátov a medzinárodné mimovládne organizácie, ktorý spôsob zahájenia vyšetrovania na základe iniciatívy prokurátora podporovali argumentovali tým, že keby iniciatíva zahájenia zostala iba na štátoch ako zmluvnej strany Štatútu a Bezpečnostnej rady OSN, veľa prípadov by sa k Súdu vôbec nedostalo čím by sa znížila jeho dôveryhodnosť a efektivita. Na druhej strane vznikali obavy štátov z toho či je vhodné zveriť tak veľkú právomoc jednej osobe vykonávajúcej funkciu prokurátora MTS. Vznikol tak kompromis, ktorý zaviedol do Štatútu v rámci Súdu tzv. prípravný či vyšetrovací senát, ktorému bude prokurátor predkladať materiál so žiadosťou o povolenie vyšetrovania.

Štatút MTS predpokladá tri spôsoby zahájenia vyšetrovania zločinov upravených v článku 5.⁹⁶ Podľa článku 13. sú schopné zahájiť konanie tieto tri subjekty:

- a.) *„štát, zmluvná strana, predloží prokurátorovi v súlade s článkom 14 situáciu, v ktorej sa zdá, že došlo k spáchaniu jedného trestného činu alebo viacerých takých trestných činov,*
- b.) *Bezpečnostná rada konajúca podľa kapitoly VII Charty Organizácie Spojených národov predloží v súlade s článkom 14 prokurátorovi situáciu, v ktorej sa zdá, že došlo k spáchaniu jedného trestného činu alebo viacerých takých trestných činov,*
- c.) *prokurátor inicioval vyšetrovanie v súvislosti s takýmto trestným činom v súlade s článkom 15.*⁹⁷

⁹⁵ KLANDUCH, P.: Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, s. 66-67

⁹⁶ ŠTURMA, P.: Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2007, s. 26

4. Medzinárodnoprávna zodpovednosť medzinárodných organizácií

Táto kapitola sa bude zaoberať medzinárodnou vládnu organizáciou ako subjektom medzinárodného práva, ktorá je nositeľom práv a povinností, spôsobilá na právne úkony a z čoho vyplýva že je spôsobilá sa protiprávne správať a niesť za takéto správanie medzinárodnoprávnu zodpovednosť.⁹⁸ Medzinárodné organizácie získavajú medzinárodnoprávnu subjektivitu na základe prejavu vôle zakladajúcich štátov, smerujúcej k založeniu medzinárodnej organizácie. Právna subjektivita medzinárodnej organizácie je odvodená od právnej subjektivity štátov. Táto odvodená subjektivita sa otvorene alebo skryto manifestuje v režime jej zodpovednosti. Pokiaľ medzinárodná organizácia individuálne zodpovedá za svoje protiprávne konanie, vyžaduje to uskutočniť adekvátne opatrenia vo vnútri organizácie. Takisto môže organizácia niesť následky spoločne s jej členskými štátmi alebo môže zodpovedať primárne a členské štáty subsidiárne.⁹⁹ *„Preto okrem prípadu medzinárodnoprávnej zodpovednosti, ktorá organizácii vznikne jej vlastným protiprávnym správaním, prichádza do úvahy aj zodpovednosť organizácie v spojení s určitým správaním sa (jej členského) štátu, ale aj zodpovednosť štátu v spojitosti so správaním sa organizácie.“*¹⁰⁰

Organizácia štátov sa stáva subjektom medzinárodného práva vtedy ak má právnu identitu nezávislú na štátoch, ktoré ju založili a koná prostredníctvom svojich vlastných orgánov. Takáto organizácia vstupuje do medzinárodného systému a stáva sa jeho zložkou. V podstate preniká do medzinárodnoprávných vzťahov so zakladajúcimi štátmi rešpektujúcimi jej medzinárodnoprávnu subjektivitu, pričom dochádza k vzájomnej právnej komunikácii. Vo vnútri organizácie pôsobia vzájomné vzťahy členských štátov, ale tiež dochádza k vzájomnému pôsobeniu organizácie a členských štátov. Podstatný vplyv na fungovanie organizácie tvoria vzájomné interakcie členských štátov.

Zodpovednosť medzinárodnej organizácie závisí na rozsahu jej medzinárodnoprávnej subjektivity. Určenie hraníc kompetencie medzinárodnej organizácie je základnou otázkou vo vzťahu k zodpovednosti. Delimitácia kompetencie vymedzuje hranice bariéry predmetnej činnosti, určuje aj mieru legality aktov orgánov medzinárodnej organizácie. Z tohto vyplýva že medzinárodná organizácia bude spravidla zodpovedať za

⁹⁷ Čl. 13 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu

⁹⁸ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 330

⁹⁹ JÍLEK, D.: *Problémy mezinárodně právní odpovědnosti mezinárodních organizací*. Brno: Masarykova univerzita v Brně - právnická fakulta, 1991, ISBN 80-210-0270-0, s. 28

¹⁰⁰ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 331

správanie, ktoré je v rámci jej kompetencie.¹⁰¹ „Právomoci medzinárodnej organizácie sú obsiahnuté v jej zakladajúcej listine, pričom platí, že ich rozsah, ako aj spôsobilosť organizácie konať vo vnútri a navonok sú obmedzené, pretože sú limitované základnými úlohami organizácie.“¹⁰² Medzinárodné organizácie slúžia istému účelu a teda platí že sú vytvorené na plnenie konkrétnych úloh. V priamej závislosti od týchto úloh sa vymedzuje aj rozsah ich práv a povinností. Znamená to že v praxi majú medzinárodné organizácie rôzny rozsah medzinárodnoprávnej subjektivity a jej jednotlivé prvky sa uplatňujú vo vzťahoch členských štátov s organizáciou, prípadne s inými štátmi, ktoré uznali jej subjektivitu. Z toho vyplýva, že medzinárodné organizácie majú obmedzenú medzinárodnoprávnú subjektivitu.¹⁰³

Dodnes nebol prijatý všeobecný medzinárodný dohovor, ktorý by upravoval otázku týkajúcu sa medzinárodnoprávnej zodpovednosti organizácií za ich protiprávne správanie. Touto problematikou sa už v roku 2000 intenzívne zaoberala Komisia OSN pre medzinárodné právo. Dokončila to v roku 2009 a v prvom čítaní prijala koncept článkov. Na svojej 63. schôdzi v júni 2011 po prijatí prechádzajúcich postrehov a pripomienok z prvého čítania, Komisia OSN pre medzinárodné právo prijala vo svojom druhom čítaní už finálny Návrh článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií (ďalej len Návrh). Vzhľadom na odlišný rozsah právomocí a povahu jednotlivých organizácií je zrejmé, že sa články budú aplikovať ako všeobecné pravidlá, ktoré v zmysle čl. 64 Návrhu nebudú na ujmu normám charakteru *lex specialis*.

Článok 3 návrhu obsahuje všeobecné pravidlo na základe ktorého každé medzinárodno-protiprávne správanie medzinárodnej organizácie zapríčiňuje vznik jej medzinárodnoprávnej zodpovednosti. Ak organizácia svojím správaním poruší medzinárodný záväzok, ktorým je viazaná, v tom prípade jej vznikne zodpovednosť podľa medzinárodného práva. Musia byť splnené dve podmienky protiprávneho správania a to:

- a.) subjektívny prvok: znamená že určité správanie je pripísateľné medzinárodnej organizácii.
- b.) objektívny prvok: znamená, že správanie medzinárodnej organizácie porušuje medzinárodnoprávny záväzok.

¹⁰¹ JÍLEK, D.: *Problémy mezinárodně právní odpovědnosti mezinárodních organizací*. Brno: Masarykova univerzita v Brně- právnická fakulta, 1991, s. 28-29

¹⁰² KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 74

¹⁰³ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 2.dopl. vyd. Iura Edition, 2011 s. 74

a.) Pripísateľnosť správania:

Subjektívny prvok zisťuje či určité správanie bude možné pre právne účely považovať za jeho vlastné. V článkoch 6 až 9 Návrhu sú zahrnuté atribučné pravidlá, ktoré definujú situácie počas ktorých môžeme dané správanie považovať za správanie medzinárodnej organizácie.¹⁰⁴ „Podľa nich ide o prípady, kedy

- *koná orgán alebo zástupca organizácie (čl.6), b), alebo*
- *koná orgán alebo zástupca štátu alebo inej organizácie, nad ktorým (prvá) organizácia vykonáva efektívnu kontrolu (čl.7), alebo*
- *orgán alebo zástupca organizácie koná ultra vires (čl.8), alebo*
- *nejde o žiaden z predchádzajúcich prípadov, ale organizácia dané správanie uznáva a prijíma za vlastné (čl.9).“¹⁰⁵*

b.) Porušenie medzinárodného záväzku

K naplneniu objektívneho prvku dochádza vtedy, ak akt organizácie nie je v súlade s tým, čo medzinárodný záväzok požaduje bez ohľadu na povahu či pôvod daného záväzku. Za takýchto okolností dochádza k protiprávnemu správaniu buď vo forme aktívneho alebo omisívneho konania. Musí byť splnená podmienka platnosti daného záväzku. Záväzok môže medzinárodnej organizácii vyplývať z niekoľkých zdrojov ako sú napr. jej zakladajúci akt, zmluvy a obyčaje ktorými je organizácia viazaná, zo záväzných rozhodnutí medzinárodných rozhodovacích orgánov, ktoré sa jej týkajú, zo všeobecných zásad a pravidiel medzinárodného práva alebo z jej jednostranných právnych aktov.

Nemožno však v praxi vylúčiť prípady, kedy organizácia priamo svojím správaním neporuší žiaden vlastný záväzok ale predsa jej vznikne zodpovednosť v prípade protiprávneho správania sa iného subjektu. Naplnenie objektívneho prvku bude vyplývať zo samotnej skutočnosti, že organizácia pomáhala, riadila, podporovala alebo kontrolovala protiprávne správanie iného subjektu, či už štátu alebo inej medzinárodnej organizácie. Objektívny prvok bude naplnený aj vtedy, ak medzinárodná organizácia donútila iný subjekt k protiprávnemu správaniu. Takáto spoluúčasť môže byť organizácií pripísaná na základe už spomenutých atribučných pravidiel.¹⁰⁶ Zodpovednosť sa pripíše medzinárodnej organizácii aj vtedy, keď jej člen poruší medzinárodný záväzok na základe rozhodnutia vydaného touto medzinárodnou organizáciou.

¹⁰⁴ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 331-332

¹⁰⁵ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 332

¹⁰⁶ VRŠANSKÝ,P., VALUCH,J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 334-335

Takisto ako pri zodpovednosti štátov, v dôsledku okolností vylučujúcich protiprávnosť môže byť protiprávnosť správania organizácie zhojená. Tieto okolnosti však v žiadnom prípade nemôžu anulovať pôvodný primárny záväzok. Platí zásada, že žiadna okolnosť nemôže vylúčiť protiprávnosť správania, ktoré je v rozpore so záväzkom vyplývajúcim z kogentnej normy medzinárodného práva.¹⁰⁷

¹⁰⁷ VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, s. 336-337

Záver

Cieľom tejto práce bolo spracovanie inštitútu medzinárodnoprávne zodpovednosti v rámci všetkých jej subjektov. Je to pomerne dôležitý inštitút v rámci medzinárodného práva, ktorý ma rozdielnu povahu z pohľadu zodpovednosti vo vnútroštátnom práve. Hlavným dôvodom tohto rozdielu je suverénnosť jednotlivých štátov, ktorých správanie nie je možné regulovať, pretože chýba akási nadštátna moc schopná takejto regulácie. Z tohto hľadiska sa štáty zaväzujú k dodržiavaniu záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva. Hlavným cieľom týchto záväzkov je žiť pokojne v miery a v susedstve, so štátmi s prípadným rozdielnym politickým zriadením. Avšak vždy sa nájde niekto, kto v dôsledku svojich prehnaných záujmov poruší záväzky medzinárodného práva. Vtedy nastupujú účinky medzinárodnoprávnej zodpovednosti.

Síce inštitút zodpovednosti prešiel dlhú cestu na to, aby bol kodifikovaný, dodnes obsah tohto inštitútu je nejasný a pri výklade vznikajú spory medzi štátmi.

Aby sme vedeli presne určiť kto nesie a kto nenesie prípadnú zodpovednosť za protiprávne správanie, bolo potrebné sa zmieniť aj o jednotlivých prvkoch zodpovednosti. S týmito sme sa stretli ako pri zodpovednosti štátu, tak aj pri zodpovednosti medzinárodných organizácií. Zodpovednosť v medzinárodnom práve pôsobí tak, aby sa subjekty zodpovednosti zdržali takého správania, ktoré by bolo v rozpore s medzinárodným právom. Vynútiteľnosť upustenia od protiprávneho konania alebo odškodnenie vzniknutej škody je veľmi problematická, avšak jednotlivé štáty sú schopné sa brániť takýmto činom za pomoci sankcií. Z uvedeného asi za najefektívnejšiu sankciu v súčasnosti považujeme sankcie Bezpečnostnej rady OSN.

V priebehu 20. storočia a začiatkom 21. storočia bolo vo svete niekoľko ozbrojených konfliktov, pri ktorých sa páchali rôzne ohavné trestné činy. Začal sa utvárať názor, že nie vždy sú za to zodpovedné štáty. Vyskytovalo sa mnoho prípadov, kedy osoby konajúce v mene štátu na základe svojej subjektívnej úvahy páchali zločiny bez vedomosti štátu. V priebehu niekoľkých rokov bolo mnoho trestných tribunálov zriadených ad hoc. Vznikla tu potreba zavedenia stálej inštitúcie, ktorá bude vykonávať medzinárodnú jurisdikciu nad zločinmi podľa medzinárodného práva. Rímskym štatútom vznikol Medzinárodný trestný súd s celosvetovou pôsobnosťou.

V práci som sa venoval všetkým subjektom, ktoré môžu zodpovedať z pohľadu medzinárodného práva. Snažil som sa priblížiť a vytvoriť náhľad do problematiky medzinárodnoprávnej zodpovednosti, z pohľadu konkrétnych subjektov.

Použitá literatura

A. Knižné publikácie

1. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: 1. vyd. Eurolex Bohemia, 2003, 761 s. ISBN 80-86432-57-2
2. DAVID, V.: *Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování*. Brno: Universita J.E. Purkyně v Brně, 1980, 201 s.
3. DAVID, V., BUREŠ, P.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: 2. vyd., Leges, s.r.o., 2011, 448 s. ISBN 978-80-87212-86-8
4. JÍLEK, D.: *Problémy mezinárodně právní odpovědnosti mezinárodních organizací*. Brno: Masarykova univerzita v Brně - právnická fakulta, 1991, 112 s. ISBN 80-210-0270-0
5. KOLOSOV, J. M.: *Zodpovednosť v medzinárodnom práve*. Bratislava: 1.vyd., Pravda, 1978, 279 s.
6. LEVIN, D. B.: *Otvettstvennost' gosudarstv v sovremennom mezhdunarodnom prave*. Moskva, 1966
7. MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, 216 s. ISBN 80-85765-75-6
8. MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část*. Brno: 5. vyd. Doplněk, 2008, 552 s. ISBN 978-80-7239-218-6
9. MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, PETER.: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK, 2003, 379 s. ISBN 80-7160-175-6

10. TUNKIN, G. I. *Meždunarodnoje pravo*. Moskva : Juridičeskaja litěratūra, 1974, 497 s.
11. VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J. a kolektív: *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: 1. vyd. Eurokódex, 2012, 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8
12. ŠTURMA, P.: *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, 164 s. ISBN 978-80-87146-55-2
13. *Zborník z medzinárodnej konferencie. Medzinárodný trestný súd na začiatku 21. storočia*. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2007, 108 s. ISBN 978-80-969540-1-8
14. UPJŠ: *Medzinárodné trestné súdnictvo. Zborník zo študentského sympózia konaného dňa 16. apríla*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, 206 s. ISBN 978-80-7097-809-2

B. Odborné články

SCHEU, H.C.: Pojem odpovědnosti v mezinárodním právu. *Jurisprudence* 4/2009, roč. 18, č. 4, Ostrava: Sagit, 2009, 32-40 s., ISSN 1802-3843

C. Použité právne pramene

1. Zbierka zákonov č. 333/2002 Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu
2. Charta Organizácie spojených národov
3. Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 56/83 z 28. januára 2002